

Katedra: Historie

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Humanitní studia a historie

Dějiny měst na Českolipsku ve světle středověkých privilegií

History of the cities in the district of Česká Lípa in the light of medieval privileges

Bakalářská práce: 13–FP–KHI– 99

Autor:

Veronika Bitalová

Podpis:

Vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Zelenka

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
56	0	11	2	7	13

V Liberci dne: 22. července 2013

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Veronika BITALOVÁ
Osobní číslo: P09000481
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obory: Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání
Historie se zaměřením na vzdělávání
Název tématu: Dějiny měst na Českolipsku ve světle středověkých privilegií
Zadávající katedra: Katedra historie

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce se bude zabývat dějinami měst českolipského regionu na základě analýzy městských privilegií. Rovněž se bude zabývat vztahem mezi městem a jeho vrchností. Jako podklad pro zpracování budou sloužit jak edičně vydané prameny, tak prameny záfondů SOKA Česká Lípa.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná

Seznam odborné literatury:

Ivana EBELOVÁ, Libri Civitatis I. Pamětní kniha města České Lípy 1461-1722, Ústí nad Labem 2005

František HOFFMANN, České město ve středověku, Praha 1992.

Zdeňka HLEDÍKOVÁ - Jan JANÁK - Jan DOBEŠ, Dějiny správy od počátků státu po současnost, Praha 2005

Jiří KEJŘ, Vznik městského zřízení v českých zemích, Praha 1998

Zikmund WINTER, Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století, Praha 1906

Zikmund WINTER, Kulturní obraz českých měst; život veřejný v XV. a XVI.

věku I-II, Praha 1890-1892

Karel KUČA, Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I - VII, Praha 1997-2008

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Jaroslav Zelenka
Katedra historie

Datum zadání bakalářské práce: 29. dubna 2011

Termín odevzdání bakalářské práce: 27. dubna 2012

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.

děkan

L.S.

PhDr. Milan Svoboda, Ph.D.

vedoucí katedry

V Liberci dne 29. dubna 2011

Čestné prohlášení

Název práce: Dějiny měst na Českolipsku ve světle
středověkých privilegií

Jméno a příjmení autora: Veronika Bitalová

Osobní číslo: P09000481

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 22. července 2013

Veronika Bitalová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala mým rodičům za pomoc a morální podporu při tvoření této práce. Další dík patří panu Mgr. Jaroslavu Zelenkovi za jeho ochotu, čas a vedení mé bakalářské práce.

Anotace

Bakalářská práce se zaměřuje na dějiny měst českolipského regionu ve vymezené periodě v kontextu obecných dějinných událostí. Zabývá se vztahem vrchnosti a města. Stěžejní část práce analyzuje vliv městských privilegií na jeho rozvoj.

Klíčová slova

Českolipsko, středověk, privilegia, město

Anotation

Bachelor thesis is focused on history of Ceska Lipa region in the defined period in context of general historic events. It is dedicated to a relationship of the nobility with the town. The key part analyzes the influence of urban privileges on its development.

Key words

Ceskolipsko, medieval period, urban privileges, city

Obsah

Obsah.....	7
1 Úvod.....	9
2 Prameny.....	10
3 Literatura.....	11
4 Vymezení a charakteristika regionu Českolipska.....	14
5 Osídlení oblasti.....	14
5.1 Církevní majetek.....	16
5.2 Královský majetek.....	16
5.3 Majetek šlechty.....	17
5.3.1 Ronovci a jejich role při osidlování Českolipska.....	18
5.3.2 Markvartici a jejich role při osidlování Českolipska.....	19
6 Středověké město.....	20
6.1 Poddanská města a jejich specifika.....	21
7 Městské právo.....	22
7.1 Magdeburské právo.....	23
8 Městská privilegia.....	24
8.1 Správní privilegia.....	24
8.1.1 Správní orgány.....	24
8.1.2 Právo městského znaku.....	27
8.1.3 Právo městské pečeti.....	27
8.1.4 Soukromoprávní privilegia – právo volného odkazu.....	29
9 Hospodářská privilegia.....	30
9.1.1 Clo.....	30
9.1.2 Právo tržové.....	31
9.1.3 Právo várečné.....	33
9.1.4 Privilegia spojená se solí.....	36
9.1.5 Právo nuceného skladu.....	38
9.1.6 Řemesla a privilegia s nimi spojená.....	39
10 Závěr.....	43
11 Literatura.....	47
11.1 Nevydané	47
11.2 Vydané.....	47

11.3 Použitá literatura.....	47
12 Seznam obrazových příloh.....	51
13 Tabulka č. 1.....	58
14 Tabulka č. 2.....	59

1 Úvod

Českolipsko je region rozkládající se v severní části České Republiky. Oblast je ohraničena Ještědským hřebenem na východě a Českým středohořím na západě. Severní hranici regionu tvoří Lužické hory, jižní pak zalesněná Kokořínská pahorkatina. Historie českolipských měst je starší více než stovky let. Zdejší krajinou již v 10. století procházely zemské stezky, avšak oproti jiným částem země bylo samotné osidlování Českolipska velice pomalé. Na přelomu 11. a 12. století lze doložit sídelní ostrůvky z oblasti Dubé. Mezi nejstarší obydlené lokality na Českolipsku patří Stranné, Stvolínky, Jezvé a Kravaře. Samotná, více než sedm set let dlouhá, historie českolipských měst je spojena především se šlechtickými rody Markvarticů a Ronovců.

Tato práce je zaměřena na vznik a vývoj českolipských měst od jejich počátků do roku 1526. První část se pokouší charakterizovat specifické podmínky regionu Českolipska ve středověku, které měly významný vliv na vznik městského řízení v této oblasti. Je nastíněn postup osidlování zdejší krajiny a vliv, který měl na tento proces panovník, šlechta a církevní instituce. Následující oddíl práce obecně popisuje vznik středověkých měst a pozorněji se věnuje městům poddanským a městskému právu.

Stěžejní část práce analyzuje vývoj a vliv konkrétních městských privilegií na danou oblast. Ta jsou rozdělena do dvou základních skupin. První z nich tvoří správní privilegia. Do této kategorie patří výsady, jež se týkají správních orgánů města, práv městského znaku a pečeti. Druhou skupinu představují privilegia hospodářská – právo tržové, právo na výrobu piva, práva spojená se solí, právo nuceného skladu a právo spojené s řemesly.

2 Prameny

Písemné prameny, které zachovávají obsah městských privilegií, lze rozdělit na vydané a nevydané. Pramenná základna ke zkoumání vytyčené problematiky není nikterak rozsáhlá. Do dnešních dní se dochovalo pouze několik desítek privilegií, z nichž většina se dochovala pouze v opisech z pozdější doby. Dochované originální listiny jsou uloženy ve Státním okresním archivu v České Lípě.¹ V tamních fondech se nachází listinný materiál z období před rokem 1526 vztahující se k městům Česká Lípa, Jablonné v Podještědí a Doksy.²

Mezi nevydané prameny patří opisy listin. Mezi ty nejdůležitější, které se váží k Českolipsku, patří opisy privilegií Jablonného v Podještědí. Pamětní kniha (kopiář) města Jablonného v Podještědí je psána latinsky i německy a pochází z 16. století. Tento rukopis nalezneme v Národní knihovně České republiky.³

Zmíněné dobové materiály jsou doplněny o listiny, které jsou zpřístupněny v edici *Codex Iuris Municipalis*.⁴ Tento dokument jsem užívala především k ověření datace jednotlivých listin a umožnilo mi to také rozšířit pramennou základnu o pramenný materiál, jenž se nedochoval, nebo který by byl pro zpracování práce jiným způsobem nedostupný. Další edicí, využívanou ke zpracování tématu, je *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*.⁵ Z narativních pramenů poskytla cenné informace, týkající se privilegií měst českolipského regionu, *Kronika Beneše z Weitmile*.⁶

1 SOKA Česká Lípa, fond č. 14 AM Česká Lípa, SOKA Česká Lípa, fond č. 18 AM Doksy, SOKA Česká Lípa, fond č. 27 AM Dubá, SOKA Česká Lípa, fond č. 45 AM Jablonné v Podještědí, SOKA Česká Lípa, fond č. 133 AM Zákupy.

2 SOKA Česká Lípa, fond č. 14 AM Česká Lípa inv. č. 1 – 14., SOKA Česká Lípa, fond č. 45 AM Jablonné v Podještědí, inv. č. 1 – 4., SOKA Česká Lípa, fond č. 18 AM Doksy, inv. č. 1.

3 Národní knihovna České republiky, XXIV.C.41, Pamětní kniha (kopiář) města Jablonného v Podještědí (Gabel).

4 *Codex iuris municipalis regni bohemiae IV – 1: Privilegia nekrálovských měst českých*. Ed. HAAS, Antonín. Praha: Československá akademie věd, 1954., *Codex iuris municipalis regni bohemiae IV – 2: Privilegia nekrálovských měst českých*. Ed. HAAS, Antonín. Praha: Československá akademie věd, 1960., *Codex iuris municipalis regni bohemiae IV – 3: Privilegia nekrálovských měst českých*. Ed. HAAS, Antonín. Praha: Československá akademie věd, 1961.

5 *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae II*. Ed. J. EMLER. Pragea 1882.

6 *Fontes rerum Bohemicarum. Fontes rerum Bohemicarum IV. : Prameny dějin českých*. Ed. EMLER, Josef. Praha: Nákladem nadání Františka Palackého, 1884. s. 534.

Mezi další edičně vydané prameny vážící se k Českolipsku patří Pamětní kniha města Česká Lípa.⁷ Edice přináší cenné podklady k dějinám, zejména k poznání struktury městské samosprávy a vývoji městské kanceláře, popis rukopisu, určování písáských rukou a také jazykový rozbor.

Důležitým zdrojem informací je rovněž regestářová sbírka Regesta Lippensia, která poskytuje celou řadu důležitých informací k dějinám města České Lípy do roku 1437. Později k této edici vyšly dodatky pod názvem Regesta Lippensia addenda v regionálním sborníku Bezděz.⁸

3 Literatura

Problematikou středověkých měst na Českolipsku se zabývá relativně četná historická literatura, která je psaná převážně populárně naučnou formou. Jejími autory jsou převážně regionální historikové a archiváři.

K nástinu obecného vývoje městského zřízení a městských privilegií jsem využila práci Františka Hoffmanna⁹ a dále také práci Jiřího Kejře.¹⁰ O obecných proměnách státu a společnosti v královských Čechách v letech 1198 – 1253 jsem čerpala z díla Josefa Žemličky.¹¹ Další roky vývoje státu pokrývají dějiny zaznamenané v literatuře od Petra Čorneje¹² a Josefa Macka.¹³ Při teoretickém poznávání městských práv mi byly velice užitečné studie od Zikmunda Wintera.¹⁴

7 EBELOVÁ a kol. *Libri Civitatis I. - Pamětní kniha města České Lípy 1461 – 1722*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2005. ISBN 80 7044 620-X.

8 PANÁČEK, Jaroslav. *Regesta Lippensia addenda*. In Bezděz. Česká Lípa: roč. 2011, č. 20, s. 398 – 394.

9 HOFFMANN, František. *Středověké město v Čechách a na Moravě*. Praha: Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7106-543-2.

10 KEJŘ, Jiří. *Vznik městského zřízení v Českých zemích*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-515-9.

11 ŽEMLIČKA, Josef. *Počátky Čech královských 1198 – 1253 : proměna státu a společnosti*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-140-9, s. 276.

12 ČORNEJ, Petr. *Velké dějiny zemí Koruny české*. V. díl. Praha – Litomyšl: Paseka 2000. ISBN 80-7185-296-1.

13 MACEK, Josef. *Jagellonský věk v českých zemích (1471-1526)*. Díl 3. Města. Díl 4. Venkovský lid. Národnostní otázka. Praha: Academia 1998-1999, ISBN 80-200-0629-X, 80-200-0699-0.

14 WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst: Život veřejný v XV. a XVI. věku I*. Praha: Matice česká, 1890., WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst: Život veřejný v XV. a XVI. věku II*. Praha: Matice česká, 1892.

V neposlední řadě bych ráda uvedla dílo Středověká kolonizace v českých zemích - práce se zabývá kolonizací jednotlivých území České republiky.¹⁵

K českolipskému regionu vyšlo mnoho sekundární literatury již v době předválečné. Tato literatura byla psána německým jazykem. Příkladem takového díla je *Geschichte der Stadt Gabel und des Schlosses Lämberg in Böhmen, mit vier Illustrationen und zwei Stammtafeln*.¹⁶ Kniha se věnuje dějinám Jablonného v Podještědí a zámku Lemberk, který se v tomto městě nachází. Další německy psanou publikací je kniha *Geschichte der Stadt Niemes und ihrer nächsten Umgebung*.¹⁷ Toto dílo, vydané již v roce 1905, je dodnes nepřekonaným zdrojem informací k dějinám města Mimoně, a to i přes řadu nedostatků a omylů. Dílo zahrnuje vznik a vývoj města a velice podrobně se věnuje řemeslům v této oblasti Českolipska. Další německý titul *Böhmisch Leipa 1337-1937*¹⁸ vyšel k šestistému výročí od první zmínky o České Lípě. Tato kniha je sice velice útlá, avšak obsahuje mnoho faktografických informací a to s ohledem nejen na obecnou historii, ale i na hospodářskou a kulturní minulost města.

Podrobně jsou zpracovány dějiny města Bělé pod Bezdězem. Autorem tohoto díla je Ferdinand Šimáček, který zde líčí nejen vznik města a vrchnost působící v Bělé pod Bezdězem, ale i městská privilegia, jež město ve středověku získalo. Kniha je obohacena o pověsti z této oblasti a dokonce o prepisy památných listin městského archivu.¹⁹

Kniha *Z dějin České Lípy*, kterou napsala Marie Vojtíšková společně s Jaroslavem Panáčkem a Ladislavem Smejkallem, je důležitým zdrojem informací pro tuto práci. Dílo se věnuje městu Česká Lípa od jeho osídlení, dále se zaměřuje na jeho vznik a vývoj.²⁰

15 ŠIMÁK, Josef V. České dějiny. Díl 1, část 5, *Středověká kolonisace v zemích Českých*. Praha: Jan Laichter, 1938.

16 PINKAVA, Victor. *Geschichte der Stadt Gabel und des Schlosses Lämberg in Böhmen, mit vier Illustrationen und zwei Stammtafeln*. Gabel: 1897.

17 TILLE, Josef. *Geschichte der Stadt Niemes und ihrer nächsten Umgebung*. Niemes: 1905.

18 BIENERT, Karl J. *Böhmisch Leipa 1337-1937*. B. Leipa: 1937.

19 ŠIMÁČEK, Ferdinand. *Paměti města Bělé pod Bezdězem*. Bělá pod Bezdězem: Tiskárny Čistá, 2000.

20 PANÁČEK, Jaroslav; VOJTÍŠKOVÁ, Marie; SMEJKAL, Ladislav. *Z dějin České Lípy*. Česká Lípa: Magdalena Sobotková, 1999. ISBN 80-238-4113-0.

Manželé Vojtíškovi²¹ zpracovali obrazy z dějin města ze Stráže pod Ralskem.²² Toto dílo zahrnuje osídlení krajiny a vznik tohoto města. Několik kapitol se věnuje šlechtickým rodům, které měly významný vliv na tuto oblast.

Důležitým zdrojem informací mi byla studie o várečném právu od Jaroslava Panáčka²³, která vyšla ve sborníku Bezděz v roce 2006 pod názvem Pivovary a várečné právo v České Lípě. Práce je zaměřena na vývoj pivovarnictví na Českolipsku a zároveň zpracovává listiny, jež se k právu vaření piva vztahují.²⁴

Zcela novou publikací je Mimoň v zrcadle staletí.²⁵ Tuto knihu zpracovali pracovníci Vlastivědného muzea v České Lípě. Tato kniha se zabývá dějinami Mimoně od osídlení oblasti až po vznik a vývoj města. Středověká část zpracovává veškeré historické prameny a upřesňuje některé informace z výše zmíněné práce od Josefa Tilleho.

Regionální sborník Bezděz je důležitým zdrojem informací nejen v oblasti historie, ale i například geografie.²⁶ Důležitá jsou i německá regionální periodika Jeschken-Iserland, Jahrbuch des Deutschen Gebirgsvereines für das Jeschken und Isergebirge, Mitteilungen des Nordböhmisches Vereines für Heimatforschung und Wanderpflege a vlastivědný čtvrtletník Mitteilungen des Nordböhmisches Excursions-Clubs.²⁷

21 Marie Vojtíšková byla první ředitelkou okresního archivu v České Lípě a její manžel Břetislav Vojtíšek stál v čele zdejšího Vlastivědného muzea. Manželé po celý svůj život pravidelně přispívali svými studiemi do regionálního časopisu Bezděz.

22 VOJTÍŠKOVÁ, Marie; VOJTÍŠEK, Břetislav. *Stráž pod Ralskem – Obrazy z dějin města*. Česká Lípa: -END-, 2002. ISNB 80-901955-7-1.

23 Jaroslav Panáček působil v České Lípě jako archivář a významný historik, který zpracoval edici pramenů města Česká Lípa - PANÁČEK, Jaroslav. *Regesta Lippensia*. Česká Lípa: Státní okresní archiv, 2000. ISNB 238-5170-5. Také působil jako člen redakční rady vlastivědného sborníku Bezděz, do něhož sám pravidelně přispíval.

24 PANÁČEK, Jaroslav. *Pivovary a várečné právo v České Lípě*. In Bezděz. Česká Lípa: roč. 2006, č. 15, s. 25 – 44.

25 HONCŮ, Miroslav. *Mimoň v zrcadle staletí*. Mimoň: Město Mimoň, 2012. ISBN 978-80-254-8365-7.

26 Tento sborník vychází jednou ročně a jeho vydavatelem je Vlastivědný spolek Českolipska, Státní okresní archiv Česká Lípa, Vlastivědné muzeum a galerie v České Lípě.

27 Jeschken-Iserland: Beiträge zur Heimatkunde Hrsg. Franz Runge – 1939-1943., Jahrbuch des Deutschen Gebirgsvereines für das Jeschken und Isergebirge 1923 – 1941., Mitteilungen des Nordböhmisches Vereines für Heimatforschung und Wanderpflege 1915-1938., Mitteilungen des Nordböhmisches Excursions-Clubs 1878 – 1914., Mitteilungen des Nordböhmisches Excursions-Clubs 1915- 1938.

4 Vymezení a charakteristika regionu Českolipska

Českolipsko je regionem v severní části České Republiky. Do této oblasti spadají města: Bělá pod Bezdězem, Česká Lípa, Doksy, Dubá, Jablonné v Podještědí, Jestřebí, Jezvė, Kamenický Šenov, Kravaře, Kuřivody, Mimoň, Stráž pod Ralskem, Stvolínky a Zákupy. Severní Čechy ovlivňovaly i okolní oblasti, jako například Horní Lužici.

Tu získal v roce 1075 Vratislav a došlo tak ke zvětšení území na severu země. Tato oblast měla vliv na dění v severních Čechách, ale i mimo ně. Poté byla na čas oddělena, ale opět se v roce 1158 stala součástí českého státu. Horní Lužice tvořila zvláštní zemi, která při svém připojení k českému státu dostala zaručeno další neoddělování a trvalý svazek s českým státem.²⁸ Novým prvkem ve správě Lužice byl spolek pěti lužických měst a české Žitavy z roku 1346 – tzv. Šestiměstí.²⁹ Avšak ještě v polovině 15. století došlo k určitým vnitřním státoprávními úpravám. Součástí těchto změn bylo oddělení Žitavska. To se v roce 1424 trvale připojilo k Horní Lužici.³⁰

Oblast Horní Lužice je v této práci uvedena z důvodu jejího vlivu na Severní Čechy. Tato severní část Zemí Koruny české sice spadala z církevního hlediska pod město Litoměřice³¹, avšak co se týče městského práva ovlivňovala tuto oblast výše zmíněná Žitava a tedy i žitavské právo, které bylo České Lípě uděleno roku 1381 Hynkem Berkou z Dubé.³²

5 Osídlení oblasti

V raném středověku pokrýval Českolipsko rozlehlý prales a krajinou prostupovala bažinatá půda. Z tohoto důvodu jsou doklady pravěkého a středověkého osídlení jen velmi sporadické. Až v době pozdněhradištní lze doložit sídelní ostrůvky na jižním, západním a jihovýchodním okraji území, stejně

28 HLEDÍKOVÁ, Zdena, JANÁK, Jan, DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. ISBN 978-80-7106-906-5, s.19.

29 Šestiměstí byl spolek uzavřený proti loupeživým rytířům a stal se ochráncem zemského míru a byl také důležitým rozhodujícím činitelem lužické politiky. HLEDÍKOVÁ, Zdena, JANÁK, Jan, DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007, ISBN 978-80-7106-906-5. s.20.

30 Tamtéž, s. 22.

31 Českolipský region byl řízen Litoměřickou kapitulou, jež vznikla roku 1057.

32 SokA Česká Lípa, AM Česká Lípa, inv. č. 1.

jako v jeho centru. Jeden z nich se na přelomu 11. a 12. století vytvořil v okolí Dubé, dále kolem 12. století na Kravařsku, kde rozsáhlá území získal v letech 1175 – 1178 doksanský klášter. Mezi nejstarší sídelní lokality na Českolipsku řadíme Stranné, Stvolínky, Jezvé a Kravaře. K osidlování Českolipska došlo ve srovnání s ostatními částmi Čech relativně velmi pozdě.³³

Rozložení osídlení na konci raného středověku v této oblasti vycházelo ze starých sídelních území na Litoměřicku, Mělnicku a v Pojizeří. Ostatní části Českolipska zůstávaly dlouho neobydlené, nikoliv neprostupné. Již v raném středověku regionem procházely významné obchodní stezky. Střed Čech s Lužicí spojovaly dvě staré dálkové cesty. Na západ od České Lípy vedla cesta od Litoměřic ve směru přes Stvolínky a Stružnici na sever k Sebnitz.³⁴ Směrem na východ byla cesta žitavská, která navazovala na evropskou spojnici mezi východem a západem. Vycházela ze Žitavska na Jablonné v Podještědí a odtud dvěma větvemi. Patrně starší větev vedla přes Mimoň a Kuřívody trasou přes Stráž a Svěbořice na Hradiště a dále na Mladou Boleslav a Prahu, od Boleslavi odbočkou na Nymburk a Jihlavu. Pravděpodobně mladší cesta vedla z Mimoňska přes úpatí Bezdězu na Mělník a Prahu. Tato cesta byla též zvaná záhvozdská nebo milčanská.³⁵ Osídlování regionu, které zpočátku iniciovaly zejména církevní instituce, se šířilo hlavně z jihozápadu – Stranné, Kravaře, Stvolínky, Jezvé. Z jihu pak směřovalo přes Bezděz, Dubou a další osady v okolí. Z části docházelo i ke kolonizaci ze severovýchodu - Jablonné v Podještědí, Lemberk. Okolí budoucí České Lípy na spojnici mezi oběma dálkovými cestami

33 BIENERT, Karl J. *Böhmisch Leipa 1337-1937*. B. Leipa: 1937., TILLE, Josef. *Geschichte der Stadt Niemes und ihrer nächsten Umgebung*. Niemes: 1905., PANÁČEK, Jaroslav; VOJTÍŠKOVÁ, Marie; SMEJKAL, Ladislav. *Z dějin České Lípy*. Česká Lípa: Magdalena Sobotková, 1999. ISBN 80-238-4113-0., VOJTÍŠKOVÁ, Marie; VOJTÍŠEK, Břetislav. *Stráž pod Ralskem – Obrazy z dějin města*. Česká Lípa: -END-, 2002. ISBN 80-901955-7-1., ŠIMÁČEK, Ferdinand. *Paměti města Bělé pod Bezdězem*. Bělá pod Bezdězem: Tiskárny Čistá, 2000.

34 PANÁČEK, Jaroslav; VOJTÍŠKOVÁ, Marie; SMEJKAL, Ladislav. *Z dějin České Lípy*. Česká Lípa: Magdalena Sobotková, 1999. ISBN 80-238-4113-0, s. 11.

35 VOJTÍŠKOVÁ, Marie; VOJTÍŠEK, Břetislav. *Stráž pod Ralskem – Obrazy z dějin města*. Česká Lípa: -END-, 2002. ISBN 80-901955-7-1, s. 14. KRACÍKOVÁ, Lucie; SMETANA, Jan. *Románská a gotická sakrální architektura v okrese Česká Lípa*. Praha: Unicornis, 2000. ISBN 80-86204-04-9., PANÁČEK, Jaroslav; VOJTÍŠKOVÁ, Marie; SMEJKAL, Ladislav. *Z dějin České Lípy*. Česká Lípa: Magdalena Sobotková, 1999. ISBN 80-238-4113-0, s. 11. ŠIMÁK, Josef V. *České dějiny. Díl 1, část 5, Středověká kolonisace v zemích Českých*. Praha: Jan Laichter, 1938, s. 748 - 782.

bylo až do poloviny 13. století zřejmě zcela neosídleno.³⁶ Velice pozvolnou koncentraci osídlení zde můžeme sledovat od jeho druhé poloviny.

5.1 Církevní majetek

Další osidlovací proces vycházel ze starších center související především s již zmíněným klášterem v Doksanech. Odtud ho zahájili proboštní kláštera ženské větve premonstrátského řádu.

Kravaře jsou jedinou obcí Českolipska, která má o své existenci přímé písemné doklady již z 12. století.³⁷ Z nejstaršího známého zápisu o Kravařích se dovídáme, že v letech 1175 až 1178 došlo ke směně³⁸, kdy se Kravaře dostaly do majetku premonstrátského řádu. Pod dohledem mateřského kláštera premonstrátů na Strahově byly připsány doksanským jeptiškám.

Také širší území v okolí Kravař bylo ve svých počátcích církevním majetkem – Stvolínky náležely ke klášteru tepelskému, Hrádek biskupům pražským a Blíževedly, nejdříve královské, patřily podle privilegia Václava II. z roku 1292 biskupu Tobiašovi.

5.2 Královský majetek

I sám panovník se snažil udržet moc v tomto vzdáleném kraji. Oporou královské moci se stal hrad Bezděz, vystavěný mezi lety 1260 – 1278. S výstavbou Bezdězu se rozvíjelo i osidlování, které začalo narušovat celistvost okolních hvozdů. Rozsáhlý kolonizační podnik zahájil král Přemysl Otakar II. S velkou pravděpodobností se k tomuto počínu vztahuje zakládající listina vydána 22. října 1264 v Písku samotným králem.³⁹ Na základě tohoto dokumentu měli za 100 hřiven stříbra bratři Konrád a Hertvik z Kravař založit nové královské město na 100 lánech bezděžského lesa při potoce Doks.⁴⁰

Někteří historikové jako například J.V. Šimák, J. Emler a A. Sedláček jsou přesvědčeni, že listina se týká Doks.⁴¹ Naproti tomu A. Haas a Zdeněk Fiala toto

36 PANÁČEK, Jaroslav; VOJTÍŠKOVÁ, Marie; SMEJKAL, Ladislav. *Z dějin České Lípy*. Česká Lípa: Magdalena Sobotková, 1999. ISBN 80-238-4113-0, s. 11.

37 SOKA Česká Lípa, fond č. 54 AM Kravaře, s. I.

38 Kravaře se dostaly do držení Chřena, syna mělnického probošta Juraty, do majetku premonstrátského řádu, jenž při právním jednání zastupoval strahovský opat Vojtěch.

39 *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae II*. Ed. J. EMLER. Pragea 1882, s. 180.

40 Tamtéž, s. 180.

tvrzení odmítají.⁴² Problematika s určením polohy tohoto města souvisí pravděpodobně s postupným vznikem tří malých městských středisek, která představoval Starý Bezděz, Kuřívody a Doksy.⁴³ Přemysl Otakar II., jenž budoval v šedesátých letech 13. století hrad Bezděz, se bezpochyby rozhodl získat v této krajině nové důchody pro královskou komoru založením města. Protože se v textu zmíněné listiny na vyhrazeném místě uvádí existence mlýna na potoce Dogz, je možno se přiklonit k názoru, že šlo o Doksy, a nikoliv o Starý Bezděz.⁴⁴

Tento kolonizační ruch trval až do počátku 14. století a struktura osídlení byla završena přemístěním Starého Bezdězu do Nového Bezdězu neboli dnes do Bělé pod Bezdězem, která byla potvrzena roku 1337 Hynkem Berkou z Dubé. Hynek Berka z Dubé přenáší město Bezděz na Nový Bezděz neboli Bělou, kam patří v soudní správě města Bezděz (Starý), Doksy a všechny vesnice bezděžského hradu.⁴⁵

Panovníkovi se příliš nedařilo v tomto regionu zakládat města a svůj vliv si tak na Českolipsku udržet. Velmi záhy vše získala do svých rukou šlechta, která zde sama zakládala další města.

5.3 Majetek šlechty

Ve 13. století začali tuto oblast osidlovat i svěští feudálové. Mezi nejvýznamnější patřily rody Markvarticů a Ronovců. Rod Markvarticů se dále dělil na pány z Lemberka a pány z Vartenberka a rod Ronovců na pány z Lipé a Berky z Dubé.

41 ŠIMÁK, Josef V. *České dějiny. Díl 1, část 5, Středověká kolonisace v zemích Českých*. Praha: Jan Laichter, 1938, s. 751., *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae II*. Ed. J. EMLER. Pragea: 1882, s. 180. SEDLÁČEK, August. *O Starém rozdělení Čech na kraje*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1921, s. 105.

42 *Codex iuris municipalis regni Bohemiae IV – 1: Privilegia nekrálovských měst českých*. Ed. HAAS, Antonín. Praha: Československá akademie věd, 1954, s. 180.

43 SOKA Česká Lípa, fond č. 18 MěÚ K Doksy, s. I. srov. KRACÍKOVÁ, Lucie; SMETANA, Jan. *Románská a gotická sakrální architektura v okrese Česká Lípa*. Praha: Unicornis, 2000. ISBN 80-86204-04-9, s. 9. srov. ŽEMLIČKA, J. *Nezdařená městská založení v Čechách ve 13. století*. Hospodářské dějiny, č. 4, 1979, s. 43 – 68.

44 Při založení bylo ustanoveno z každého obdělávaného lánu platit jednu pražskou hřivnu ročního úroku a odvádět vepřové plece, tři kuřata a po korci z tří druhů obilí. Neobdělaná půda dostala lhůtu osmi let. Konrád se stal dědičným rychtářem a obdržel třetinu pokut z rychty, čtyři svobodné lány a mlýn, který měl postavit na potoce Dogz. SOKA Česká Lípa, fond č. 18 MěÚ Doksy, s. II.

45 PANÁČEK, Jaroslav. *Regesta Lippensia*. Česká Lípa: Státní okresní archiv, 2000. ISNB 238-5170-5, s. 24. ŠIMÁK, Josef V. *České dějiny. Díl 1, část 5, Středověká kolonisace v zemích Českých*. Praha: Jan Laichter, 1938, s. 757.

5.3.1 Ronovci a jejich role při osidlování Českolipska

K českému středověkému státu náležely rozlehlé oblasti Lužice, spravované královskými kastelány v Budyšině. V letech 1232 – 1237 byl budyšínským kastelánem Ronovec Jindřich. Svého úřadu využil k tomu, aby spolu s bratrem Častolovem získali statky v sousedním Žitavsku, jež bylo součástí přemyslovského státu.⁴⁶ Podařilo se jim získat dědičný úřad purkrabský v Žitavě. Tento okamžik lze pokládat za zahájení působení tohoto šlechtického rodu na Českolipsku.⁴⁷ Počátky růstu rodové moci šlechtického rodu Ronovců jsou těsně spjaty se vznikem města Žitavy. Názory na tuto myšlenku se rozcházejí. Česká historiografie, zejména starší (např. Palacký, Šimák) se shoduje v myšlence, že Ronovci se stali nejprve purkrabími královského hradu v Žitavě a teprve později, nejspíše po nezdařilém povstání české šlechty proti Václavovi I., přešla do jejich dědičného vlastnictví.⁴⁸ Stejného názoru jsou i historikové jako J. Žemlička a J. Urban. Naproti tomu němečtí historikové uvažují o tom, že Ronovci drželi Žitavu ve formě léna, zástavby nebo přímo o vlastnictví Žitavy (Knothe, Brunner).⁴⁹

Během 13. a 14. století došlo rozštěpení tohoto rodu a ke vzniku několika větví. Pro dějiny Českolipska jsou význační páni z Dubé a dále páni z Lipé. Kromě Žitavska patřila Ronovcům ve 13. století také velká část severních Čech.⁵⁰

Působení tohoto rodu je velmi úzce provázáno se vznikem městských obcí na Českolipsku. Týká se to i samotné České Lípy. Domníváme se, že město vzniklo v druhé polovině 13. století. Předpokládá se, že vnuk praotce ronovského rodu Smila Světlického – Chval založil hradní sídlo jménem Lipý mezi rameny Ploučnice. Lipý později vlastnil Jindřich – proslulý zemský správce Jana

46 SOVADINA, Miloslav. *Ronovci a Žitava ve 13. a v 1. čtvrtině 14. století*. In Bezděz. Česká Lípa: roč. 1997, č. 5, s. 8.

47 ANDĚL, Rudolf. *Husitství v severních Čechách*. Liberec: Severočeské krajské nakladatelství, 1961, s. 9.

48 PALACKÝ, František. *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě I.*, 4. vyd., Praha: 1893, s. 489. ŠIMÁK Josef V. *České dějiny I-5. Středověká kolonisace v zemích českých*. Praha: 1938, s. 734.

49 SOVADINA, Miroslav. *Ronovci a Žitava ve 13. a v 1. čtvrtině 14. století*. In Bezděz. Česká Lípa: roč. 1997, č. 6, s. 7., KNOTHE, Hermann. *Geschichte des Oberlausitz von den ältesten Zeiten bis zum Jahre 1815*. In NLM. roč. 1879. č. 42, s. 1 – 272. BRUNNER, Heinrich. *Die Herren von Lippe*. In Zeitschrift der deutschen Verband für Geschichte Mährens und Schlesiens. roč. 1908, č. 12, s. 395 – 432.

50 Měli ve svém držení i řadu hradů za dnešními hranicemi Čech v Sasku, zejména Hohnstein na řice Polenz, západně od Seibnitzu, a Wildstein, a i na jejich državách přímo v tomto kraji vyrostla později řada pevných hradů (Houska, Lipý, Jestřebí, Sloup).

Lucemburského, ten však svůj majetek brzy vyměnil za jiný a dále sídlil na Moravě. Tím se dostali do držení Lipého potomci Chvalova bratra Hynka z Dubé, purkrabí pražského.⁵¹

Mezi rozsáhle majetky Ronovců patřila i Dubá. Prvním známým majitelem hradu byl Albert ze Rvenice (1237-1240), syn Načeplukův. Ten vlastnil i okolní vesnice. Dubští majitelé darovali zboží při hradu Dubé ještě s dalším pozemkovým majetkem pražským křižovníkům s červenou hvězdou, avšak tomuto řádu začala brzy odlehlost pozemků vadit, a proto je prodali po roce 1257 Ronovcům.⁵² Dubou dostal nejdříve syn Častolova čtvrtého syna – Jindřich a podle ní se psal de Duba.⁵³ Když došlo na dělení majetku mezi jeho syny, tak se stal novým vlastníkem města syn Hynek Berka. Ten zdědil i úřad pražského purkrabí, také se stal pánem Lipého a psal se tedy od roku 1327 „de Duba, dominus in Lippa“. On i jeho potomci sídlili na více místech – na hradě Lipém, v místě svého výkonu, na Chudém Hrádku, Housce a Jestřebí. To způsobilo, že hrad byl v Dubé opuštěn a začal chátrat. Sídlním střediskem Dubska se na jeho místě stal nový hrad – Starý Bernštejn.⁵⁴ Bernštejn se však během poloviny 15. století dostal do rukou Vartemberků. Dubá nadále zůstala majetkem rodu Berků, kteří hrad opět získali po roce 1480.

5.3.2 Markvartici a jejich role při osidlování Českolipska

Druhým významným rodem, jenž ovládal část severních Čech byli Markvartici, podle jejich předka z poloviny 12. století Markvarta. V průběhu 13. století se tento rod rozdělil na několik základních větví, pány z z Vartemberka, z Lemberka, z Michalovic, ze Zvířetic, z Valdštejna.⁵⁵

Rod pánů z Lemberka je spojován s Jablonným v Podještědí. Lze předpokládat, že bylo založeno jako město zanedlouho po Žitavě, asi kolem roku 1240 a první listinná zmínka pochází z roku 1249. Havel syn Markvartův, který se vyskytuje v dobových písemných pramenech od roku 1230, uvádí

51 SokA Česká Lípa, AM Česká Lípa, inv. I. Díl, ev. č. JAF 14, s. II.

52 Koupil ji pravděpodobně Častolov ze Žitavy, aby zaokrouhlil svoje severočeské državy a tento rod v různých svých větvích držel Dubou až do 17. století.

53 SokA Česká Lípa, AM městečka Dubá. (bez čísla)

54 Tamtéž. (bez čísla)

55 VOJTÍŠKOVÁ, Marie; VOJTÍŠEK, Břetislav. *Stráž pod Ralskem – Obrazy z dějin města*. Česká Lípa: -END-, 2002. ISNB 80-901955-7-1, s. 19.

jméno „de Jablonni“.⁵⁶ Havlův pravnuke, pojmenovaný též Havel, se staral o Jablonné listinným udělením svobod a právním zabezpečením stanovených pořádků městskými deskami, jež založil společně se syny Janem a Haškem v roce 1368.⁵⁷ V roce 1383 bylo Jablonné v Podještědí prodáno Jindřichu Berkovi z Milštejna. Od této doby zůstalo Jablonné v držení rodu Berků několik staletí.⁵⁸ Vlady v Jablonném v Podještědí se ujal Jindřich Berka z Dubé, spřízněný s Jiřím z Poděbrad - díky sňatku se sestrou českého krále Eliškou z Kunštátu. Roku 1466 si Jindřich od svého švagra vyprosil potvrzení nových a konfirmaci starých výsad, o které město přišlo během lužické války.

U Zákup není počáteční vlastnictví zřetelně jasné. První písemná zpráva o nich pochází z roku 1352. V té době byla osada Zákupy v rukou vladyckého rodu Pancířů ze Smojna. Roku 1359 jsou připomínáni Frydhelm, Pavel a Ondřej, bratři ze Smojna. Ondřej se objevuje ještě v roce 1363 jako patron zákupského kostela.⁵⁹ Vedle tohoto patrona se však vyskytuje již od roku 1363 jako patron Václav z Vartenberka a vlastnické vztahy mezi nimi jsou dosti nejasné. Vartenberkové vlastnili Zákupy nepřetržitě od 60. let 14. století až do konce 15. století. K Zákupům tehdy patřily vsi Božíkov, Kamenice a Bohatice. V letech 1461 - 1467 koupil Zákupy a celkové zákupské zboží Jindřich Berka z Dubé.

6 Středověké město

K výraznému rozvoji osídlení a ke vzniku nových sídelních jednotek v českých zemích docházelo především během 13. století. U některých se častěji uplatňovala pravidelná obchodní a tržová činnost, která přispívala k vytváření středisek městského charakteru.⁶⁰

Zakládání měst v českých zemích začalo v první polovině 13. století za vlády přemyslovských panovníků. Zřizovatel, jímž byl obvykle panovník, vyjednával s lokátorem, jenž se zavazoval za sjednaných podmínek město založit a vybudovat. Zahájení městotvorného procesu bylo možné jen s podporou krále.

⁵⁶ SokA Česká Lípa, Inventář fondu MěÚ Jablonné v Podještědí, s. VI.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ S malými mezerami tak patřilo Jablonné v Podještědí odnoží Ronovců až do začátku 18. století.

⁵⁹ SokA Česká Lípa, OAK archiv města Zákupy, s. I.

⁶⁰ HOFFMANN, František. *České město ve středověku*. Praha: Panorama, 1992. ISBN 80-7038-182-5, s. 31.

Pouze panovník, jako vrchní majitel půdy, měl pravomoc města zakládat nebo udílet svolení k jejich vzniku. Pokud chtěla šlechta nebo církevní instituce zbudovat městskou obec, musela získat králův souhlas a až poté mohla zahájit potřebné kroky k výstavbě města.⁶¹

Městské obce vznikaly v návaznosti na starší osídlení nebo na „zeleném drnu“. Každá z těchto možností měla samozřejmě své klady i zápory. Pokud došlo k rozložení města u hradu, v jeho podhradí či v jiné hospodářsky aktivní lokalitě, mohlo využívat zažitých střediskových funkcí.⁶²

6.1 Poddanská města a jejich specifika

Vystihnout pojem město v celé jeho šíři je značně složité, proto bych ráda využila definice Josefa Macka, který definoval kategorii poddanských měst následujícím způsobem: „*V pramenech se rozlišují královská města od panských měst a městeček. Zatímco u královských měst vcelku nekolísá označení, u poddanských (tj. vrchnostenských) měst je někdy obtížné stanovit hranici mezi městem a městečkem. Základní odlišností městečka od vesnice je soustředěné, kompaktní osídlení, hlavně však právo trhu a vyšší forma samosprávy. Město od městečka odlišuje i rozsáhlejší specializace řemeslné výroby, tržní privilegium (výroční trh) a složitější sociální struktura (např. židovské ghetto).*“⁶³

Síť nekrálovských měst začala vznikat v období vlády krále Přemysla Otakara II. a patřila do majetku buď církevní instituce anebo šlechty.⁶⁴ Poddanská města měla daleko méně pravomocí než města královská. To se projevilo především v oblasti právní a hospodářské. Velmi záleželo na tom, zda městskou vrchnost představoval vzdálený panovník, který pravomoc vykonával prostřednictvím svého úředníka a poskytoval městu velkou míru samosprávy, anebo šlechtic či církevní instituce sídlící v blízkosti nebo přímo v jeho areálu.⁶⁵ Stejně jako města královská rozšiřovala i ta poddanská svou pravomoc pomocí

61 ŽEMLIČKA, Josef. *Počátky Čech královských 1198 – 1253: proměna státu a společnosti*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-140-9, s. 276.

62 Tamtéž, s. 55.

63 MACEK, Josef. *Jagellonský věk v českých zemích (1471-1526)*. Díl 3. Národnostní otázka. Praha: Academia 1998, ISBN 80-200-0629-X, s. 20.

64 KEJŘ, Jiří. *Vznik městského zřízení v českých zemích*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-515-9, s. 137.

65 HOFFMANN, František. *Středověké město v Čechách a na Moravě*. Praha: Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7106-543-2, s. 447.

privilegií, která získávala od svého pána a samozřejmě od panovníka. Rozsah výsad byl především úměrný důležitosti, bohatství města a potřebám jeho obyvatel.⁶⁶

Ve srovnání s královskými městy byla míra osobní svobody obyvatel poddanských měst výrazně nižší. Jejich právní postavení se velmi často podobalo tomu, ve kterém se nacházeli venkovští poddaní.⁶⁷

7 Městské právo

Můžeme ho charakterizovat jako soubor obyčejových nebo zákonných ustanovení, která se týkala města jako celku i jeho obyvatel. Zaručovala ho jeho vrchnost a uplatňovala ho pomocí vlastních orgánů. Obyvatelé ho užívali nejen ve věcech veřejných, ale i soukromých.⁶⁸ Avšak ani tato definice nemusí plně charakterizovat rozsah tohoto práva. Směřovalo nejen k obecným právům povahy správní a ústavní, ale směřovalo také ke každodennímu životu měšťana v oblasti sociální i hospodářské. Josef Žemlička tento atribut charakterizuje jako něco, co se šířilo s novým pojetím „svobody“, tak odlišným od dřívějšího a typickým pro městské prostředí. Součástí svobody byl „městský mír“. Skrze městské orgány měl zajišťovat bezpečnost a právní jistoty a to jak uvnitř jeho obvodu, tak i za hradbami. Takové právo se rozumí jako svod soukromého, trestního, procesního a výkonného práva, jenž ve městě platil.⁶⁹

Vyskytovalo se v několika podobách. Zejména v menších městech zůstávalo v podobě obyčeje a tedy bez potvrzené písemné fixace. Ve vyspělejších prostředí už potvrzoval právo panovník listinou nebo vznikl iniciativní kancelářský soupis práv, anebo měl soupis zárodečnou formu právní knihy. Tento první úhrn práva doplňovala jednak privilegia panovníka či vrchnosti, jednak ustanovení městské rady neboli statuty trvalé platnosti.⁷⁰

66 Tamtéž, s. 447.

67 Při nastěhování do města skládal měšťan vrchnosti slib věrnosti a naopak vystěhování musel mít písemný souhlas zvaný výhost. Vrchnost dále udělovala souhlas ke svatbám. Tamtéž, s. 448.

68 Tamtéž, s. 248.

69 ŽEMLIČKA, Josef. *Počátky Čech královských 1198 – 1253: proměna státu a společnosti*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-140-9, s. 280.

70 Tamtéž, s. 281.

7.1 Magdeburské právo

Ani dvě města neměla zcela shodné právo, protože nikdy nedošlo k vytvoření žádného společného. Avšak existovaly spojující rysy podle oblastí. V českých zemích existovaly hlavní dvě. Jednak právo severoněmecké, sasko – magdeburské a jednak jihoněmecké. Mezi nimi však také nebyly ostré hranice, existovaly enklávy a ani užívané právo nebylo zpravidla vyhraněné. Uvnitř hlavních se vytvářely dílčí oblasti podle sídel vrchních stolic, ale ani další vertikální členění nebylo jednoduché. Tak se vyvinula tří až čtyřstupňová hierarchická kompetenční struktura.⁷¹ Město nižší se vždy obracelo k městu vyššímu se žádostmi o naučení či přímo o rozhodnutí ve složité právní záležitosti. Příslušnost města do právní oblasti mohla rozhodnout zeměpisná poloha, mohly působit i okolnosti politické, hospodářské, praktické zájmy, pružnost práva, ale i zájmy pána města.

V počátcích se rozuměl magdeburským právem⁷² soubor nejzákladnějších ustanovení především trestněprávních a teprve postupně byly přejímány úplnější právní texty, takzvaná kniha míšeňská neboli knihy distinkční a kniha vikpildní, v českém překladu známá jako Donát.⁷³ Roku 1261 potvrdil magdeburské právo Přemysl Otakar II. Litoměřicím a až po prozkoušení mohlo toto právo vejít v širší platnost. Litoměřice se počátkem 14. století staly vrchní soudní stolicí pro města magdeburského okruhu v Čechách a tedy i pro severní Čechy.⁷⁴ Města na Českolipsku se obracela o právní naučení do Litoměřic s výjimkou České Lípy.

V roce 1381 Hynek Berka z Dubé udělil městu Česká Lípa privilegium, díky kterému získala vyšší, střední a nižší právo žitavské.⁷⁵ Uvedené právo královského města Žitavy se odvozovalo právě od již výše zmíněného

71 HOFFMANN, František. *Středověké město v Čechách a na Moravě*. Praha: Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7106-543-2, s. 248. srov. KEJŘ, Jiří. *Vznik městského zřízení v českých zemích*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-515-9, s. 135 – 175. srov. ŽEMLIČKA, Josef. *Počátky Čech královských 1198 – 1253: proměna státu a společnosti*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-140-9, s. 283. srov. ŠIMÁK, Josef V. *České dějiny. Díl 1, část 5, Středověká kolonizace v zemích Českých*. Praz: Jan Laichter, 1938, s. 755.

72 Právo Magdeburské vycházelo ze saského práva, sepsaného zejména Eikem z Repgowa v první třetině 13. století v Saském zrcadle (Sachsenspiegel).

73 HOFFMANN, František. *Středověké město v Čechách a na Moravě*. Praha: Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7106-543-2, s. 249.

74 ŽEMLIČKA, Josef. *Počátky Čech královských 1198 – 1253: proměna státu a společnosti*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-140-9, s. 283.

75 SokA Česká Lípa, AM Česká Lípa, inv. č. 1 / st.. sg. D I / b 1 – 450.

nejrozšířenějšího práva magdeburského v německých částech Svaté říše římské. V městských žitavských knihách pocházejících z poloviny 14. století jsou záznamy potvrzující, že v Žitavě byl právní sbor, poskytující porady ve sporných záležitostech městské jurisdikce a žitavského typu, a to právě Lipému.⁷⁶ Tyto městské knihy tedy dokazují, že na Českou Lípu se vztahovalo právo Magdeburské a město Žitava mu bylo městem nadřazeným.

8 Městská privilegia

8.1 Správní privilegia

8.1.1 Správní orgány

Správu města tvořil rychtář a představitelé měšťanů zvaní konšelé nebo přísežní.⁷⁷ Až do 14. století si udržoval převahu rychtář, zvaný v oblasti magdeburského práva fojt nebo šoltys.⁷⁸ V poddanských městech jej ustanovoval světský feudál nebo církevní instituce. Hájl proto zájmy vrchnosti a teprve ve druhé řadě byl do určité doby hlavou městské samosprávy.⁷⁹ Rychtář stál v čele města, což vyplývá nejen z lokačních listin nebo jiných právních aktů, ale i z postavení ve svědečných řadách.⁸⁰

Co se týká Českolipska, známe jmenovitě rychtáře z Doks, Konráda z Kravař. Dědičný titul rychtáře obdržel v roce 1264 od Přemysla Otakara II. a touto listinou dále získal třetinu pokut z rychty, čtyři svobodné lány a mlýn, který měl postavit na potoce Dogz. V této listině se setkáváme s latinským označením rychtáře iudici.⁸¹ Bělou pod Bezdězem, hned při svém založení, spravoval úředník Hynka Berky, rychtář Ješek (Jan) z Kluku, jenž byl rychtářem také ve městě

76 SokA Česká Lípa, AM Česká Lípa, inv. č I. Díl, ev. č. JAF 14, s. I.

77 HOFFMANN, František. *Středověké město v Čechách a na Moravě*. Praha: Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7106-543-2, s. 405.

78 Označení v pramenech není jednotné a můžeme se setkat i s ojedinělými výrazy. Např. Scultetus – termín nejednoznačný, přesto často vystihuje rychtáře, dále termíny advocatus a iudex – termíny pravidelné a rovnocenné, rihterius či rihtarius – termíny velmi zřídka užívané. Mezi další označení rychtáře patří richter, voigt, schultheiss. KEJŘ, Jiří. *Vznik městského zřízení v českých zemích*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-515-9, s. 229. srov. HOFFMANN, František. *Středověké město v Čechách a na Moravě*. Praha: Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7106-543-2, s. 405.

79 HOFFMANN, František. *Středověké město v Čechách a na Moravě*. Praha: Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7106-543-2, s. 405.

80 KEJŘ, Jiří. *Vznik městského zřízení v českých zemích*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-515-9, s. 234.

81 SokA Česká Lípa, MěÚ Doksy, srov. *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae II*. Ed. J. EMLER. Pragea 1882, s. 180.

Bezděz.⁸² Listina z roku 1337, kde je poprvé Ješek (Jan) z Kluku zapsán jako rychtář, využívá latinského pojmu *iudex*.⁸³ V roce 1401 byla vydána listina králem Václavem IV., kde se setkáváme s dalšími jmény rychtářů. Panovník potvrzuje bratrům Alšovi a Herešovi z Býchor a jejich potomkům držbu rychty v Bělé pod Bezdězem i právo volného naložení s ní, ovšem jedině s jeho povolením.⁸⁴ V České Lípě drželi funkci rychtáře členové rodiny Weitmilů. V listině z roku 1370 je poprvé uveden zástupce města Lipá, dědičný rychtář Frenclin z Weitmile. V tomto pramenu je rychtář označen termínem *judici*.⁸⁵ Další zmínku o tomto rychtářovi můžeme nalézt v listině z roku 1371, kde je zapsán jako *Nos Frenzlinus, judex in Lipa*.⁸⁶ Tuto funkci získávali až do husitských válek dědičně, poté známe osobu rychtáře Michala Cratzera.⁸⁷

Sídlem městské rady byla tzv. rychta. Stávala na náměstí a byl to největší dům s rozsáhlým, až trojnásobným městištěm. Měl ráz soukromého domu, ale zároveň byl místem veřejným, kde rychtář a spolu s ním městský soud vykonával soudní i správní agendu.⁸⁸

Na konci 13. století vedl správu města sbor přísedních konšelů a rada starších. V jejich čele stál purkmistr. Ten byl zpočátku rychtářovým náměstkem, zvoleným k řízení mimosoudních věcí a k předsedání v radě na místo rychtáře. Purkmistr byl zvolen z řad konšelů a vykonával svou funkci většinou po dobu čtyř týdnů. S rozvojem činnosti samosprávných orgánů měst docházelo na konci 14. století k omezování rychtářových pravomocí. Byl postupně vytlačen z rozhodujícího postavení ve správě města i z předsednictví městského soudu a jeho moc se vztahovala na nejběžnější trestní agendu. Jeho pravomoci přešly

82 ŠIMÁČEK, Ferdinand. *Paměti města Bělé pod Bezdězem*. Bělá pod Bezdězem : Tiskárny Čistá, 2000, s. 43.

83 *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae II.* Ed. J. EMLER. Pragea 1882. srov. *Codex iuris municipalis regni Bohemiae IV – 1: Privilegia nekrálovských měst českých*. Ed. HAAS, Antonín. Praha: Československá akademie věd, 1954, s. 63.

84 *Codex iuris municipalis regni Bohemiae IV – 1: Privilegia nekrálovských měst českých*. Ed. HAAS, Antonín. Praha: Československá akademie věd, 1954, s. 259.

85 PANÁČEK, Jaroslav. *Regesta Lippensia*. Česká Lípa: Státní okresní archiv, 2000. ISNB 238-5170-5, s. 32.

86 Tamtéž, s. 33.

87 PANÁČEK, Jaroslav; VOJTÍŠKOVÁ, Marie; SMEJKAL, Ladislav. *Z dějin České Lípy*. Česká Lípa: Magdalena Sobotková, 1999. ISBN 80-238-4113-0, s. 11.

88 HOFFMANN, František. *Středověké město v Čechách a na Moravě*. Praha: Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7106-543-2, s. 183.

na městskou radu a mezníkem se stala husitská revoluce, kdy se závislosti na rychtáři zbavila většina husitských měst.⁸⁹

Ve 14. století existovaly v České Lípě, stejně jako v jiných městech, orgány městské samosprávy reprezentované purkmistrem (magister civium) a radními (jurator, consul). V České Lípě jejich úřad pravděpodobně přinesl vznik radnice, městského soudnictví se šatlavou a zřejmě i městského písaře.⁹⁰

V České Lípě došlo k omezení moci rychtáře pravděpodobně ke konci 14. století. Rychtář se v listinách po roce 1371 již nevyskytuje. V pramenech jsou nyní uváděni purkmistři a konšelé. Avšak nejstarší dochovaný záznam českolipských městských statut o způsobu volby purkmistra, obecních starších a městské rady nalezneme až v Pamětní knize města Česká Lípa z let 1461 – 1722.⁹¹ Dle tohoto záznamu z roku 1493 byl stávající se purkmistr povinen obeslat osmý den po svátku sv. Bartoloměje⁹² radní na radnici za účelem volby nové městské rady. Návrh na složení městské rady měl být předložen vrchnosti ke schválení, poté byl nový purkmistr potvrzen a uveden do úřadu. Dále došlo ke zvolení pěti obecních starších, kteří dohlíželi na vyúčtování a předání obecních financí nově zvolenému purkmistrovi jeho předchůdcem. Nový purkmistr spolu s městskou radou se stal představeným vrchnosti. Mezi další povinnosti purkmistra náleželo předávání darů obce vrchnosti na vánoční a velikonoční svátky.⁹³

V Bělé pod Bezdězem došlo k omezení moci rychtáře až po husitské revoluci. Dokladem je toho událost z roku 1464, kdy se obci Bělé pod Bezdězem podařilo vykoupit rychtu se všemi právy od dědičného rychtáře Pechy. Veškerá právní moc přešla na konšele a postavení někdy tak mocného rychtáře se

89 Tamtéž, s. 407.

90 Nejstarší z městských knih byla tzv. uzamčená městská kniha (Verschlossenes Stadtbuch), o které je řeč již roku 1395. Tato kniha byla koncem 18. století ztracena. Mladší, dodnes dochovaná, kniha pochází z roku 1461. PANÁČEK, Jaroslav; VOJTÍŠKOVÁ, Marie; SMEJKAL, Ladislav. *Z dějin České Lípy*. Česká Lípa: Magdalena Sobotková, 1999. ISBN 80-238-4113-0, s. 19 - 20.

91 SokA Česká Lípa, AM Česká Lípa, inv. č. 41. fol. 5Cr. srov. EBELOVÁ a kol. *Libri Civitatis I. - Pamětní kniha města České Lípy 1461 – 1722*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2005. ISBN 80 7044 620-X, s. 110.

92 24. srpna, tzn. 1. září

93 EBELOVÁ a kol. *Libri Civitatis I. - Pamětní kniha města České Lípy 1461 – 1722*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2005. ISBN 80 7044 620-X, s. 110.

definitivně ztratilo. Městská rada začala řídit trhy, zapisovat držby nemovitého majetku, kšafy a dluhy, dále převzala i veškerou soudní moc.⁹⁴

8.1.2 Právo městského znaku

Jedním z městských symbolů, jenž udával právní postavení města, byl jeho znak. Znaky v Českém státě nevznikaly až v průběhu husitské revoluce, jak se předpokládalo, ale jsou mnohem starší.⁹⁵ V období po husitské revoluci městské znaky ztrácely svůj prvotní vojenský význam. Stávaly se obecným symbolem města, který už nebyl vázán na vojenskou moc. Začaly se objevovat na úředních budovách, hlavně na průčelích radnice, bran i v městských knihách.⁹⁶

Královská města znak získávala od krále, poddanská města na žádost své vrchnosti u panovníka. K jeho udělení bylo třeba získat speciální privilegium s přesným popisem a vyobrazením znaku. Originály těchto privilegií se často nedochovaly. Ani na Českolipsku nemáme dochovanou žádnou listinu, která by udělovala tento městský symbol. Známá jsou až udělená znaková privilegia po roce 1526.⁹⁷

8.1.3 Právo městské pečeti

Mezi symboly města patřila i pečeť. Písemné produkty městských institucí se opatřovaly pečetěmi a tím bylo vyjádřeno městské právo a pojištěna jejich platnost. Pečeť měla nejen symbolický význam, ale měla i funkci ověřovací a prokazovací. Především z této skutečnosti vycházela její vážnost, péče a ochrana.⁹⁸

Vznik pečetí souvisí s počátky písemné činnosti ve městech. Psaná listina, která vyjadřovala právní pořízení, byla označena pečetí a tím byla vyjádřena její věrohodnost.

94 ŠIMÁČEK, Ferdinand. *Paměti města Bělé pod Bezdězem*. Bělá pod Bezdězem: Tiskárny Čistá, 2000, s. 43.

95 První znakové privilegium vydal v roce 1416 Václav IV. pro město Slavkov na Moravě. HOFFMANN, František. *Středověké město v Čechách a na Moravě*. Praha: Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7106-543-2, s. 426 - 433.

96 Tamtéž, s. 426 – 434.

97 Např. Patrně v roce 1577 císař Rudolf II. udělil na žádost Jana z Vartenberka městečku Jezvė znak, doložený pečetidlem z roku 1579. Roku 1630 městečko Doksy získalo městský znak. Dále pak Vladislav II. Jagellonský udělil městu Jablonné v Podještědí tento městský symbol. Známá jsou až udělená znaková privilegia po roce 1526, proto nebudu erb a znak podrobněji rozebírat.

98 Tamtéž, s. 426 - 427.

Pečetí měly různý tvar a ve městech převažovala pečeť kulatá nebo štítovitá. Lišily se i velikostí. V 15. století měla řada měst větší, menší nebo i střední pečeť, kterými se rozlišoval druh použití. Města mohly pečeti pouze pomocí vosku, jehož největším nepřítelem je pochopitelně oheň. Avšak přes velké počty požárů jich tisíce přetrvaly staletí.⁹⁹

Na pečetních obrazech se vyskytovaly nejrozličnější náměty. Nejvíce se uplatňovaly charakteristické prvky města nebo vrchnosti. Tak tomu bylo i v případě České Lípy, kdy Hynek Berka z Dubé vydal 23. března 1381 listinu.¹⁰⁰ Ta dokládá udělení práv města Žitavy a tedy i právo městské pečeti. Nejstarší a vlastně jediná dochovaná českolipská pečeť z dob středověku pochází až z roku 1388 a nese jak znak jeho zakladatelů – zkřížené ostrve (mohou patřit jak pánům z Lipé, tak i Berkům z Dubé) – tak i symboly hrazeného města.¹⁰¹

Dosud méně známým pramenem pro poznání pečeti měst na Českolipsku je středověké pečetidlo Mimoně. Mimoňský typář je plochým kotoučkem z kovové slitiny žluté barvy o průměru 33 mm a tloušťce 2 mm. Pečetidlo nejeví známky poškození, pouze hrana je v horní části pečetidla upravena pilníkem. Nejdůležitějším zjištěním je však pečetní obraz a opis. V kruhovém pečetním poli je vyryt polcený gotický štít, jehož pravá polovina je hustě šrafována křížem a levá polovina je volná. Kolem obíhá opis v gotické majuskule ohraničený oboustranně perlovcem.¹⁰² Provedení znaku naznačuje, že typář vznikl ještě v předhusitské době. Pro bližší dataci tohoto pečetidla nebyl identifikován srovnávací materiál – neznáme totiž otisk tohoto ani jiného typáře města Mimoně.¹⁰³ Dochovaný typář zdůrazňuje sepětí středověké Mimoně s rodem pánů z Vartenberka. Polcený štít střídavých barev odpovídá černo-zlatému štítu v jejich erbu. Přestože se toto privilegium pro Mimoň nedochovalo, tak lze z existence typáře předpokládat, že jej město vlastnilo.

99 Tamtéž, s. 427.

100 SokA Česká Lípa, AM Česká Lípa, inv. č. 1. / st. sg. D I / b 1 – 450.

101 PANÁČEK, Jaroslav; VOJTÍŠKOVÁ, Marie; SMEJKAL, Ladislav. *Z dějin České Lípy*. Česká Lípa: Magdalena Sobotková, 1999. ISBN 80-238-4113-0, s. 17.

102 VANĚK, Vojtěch. *Středověké pečetidlo města Mimoně*. In Bezděz. Česká Lípa, roč. 2004. č. 13, s. 273.

103 K. Kuča pečetidlo předběžně datoval do období kolem roku 1400, J. Čarek do průběhu 14. století. Tamtéž, s. 274.

Dále známe podobu městského pečetidla Bělé pod Bezdězem. Toto pečetidlo s okrouhlým tvarem, které je datováno do 14. století, tvoří městský znak s legendou SIGILLVM * CIVIVM * IN * ALBA * AQVA.¹⁰⁴

8.1.4 Soukromoprávní privilegia – právo volného odkazu

Právo volného odkazu získalo jako první na Českolipsku město Jablonné v Podještědí. Již v roce 1364 Havel z Lemberka a ze Zvířetic uděluje měšťanům tohoto města právo volného odkazu až do pátého kolena. Listina zaznamenává i souhlas i jeho synu Jana a Haška.¹⁰⁵ Obyvatelé Jablonného v Podještědí si toto privilegium nechali potvrdit. V roce 1399 jim byla vydána konfirmační listina od Jindřicha mladšího Berky z Dubé.¹⁰⁶

Toto právo obdržela i Česká Lípa. V roce 1507 bratři Berkové z Dubé potvrdili obyvatelům městu České Lípy starší privilegia a výsady a zvláště právo nakládat se statky a právo volného odkazu.¹⁰⁷ Již o rok později Jiří Berka z Dubé a z Lipé potvrzuje českolipským obyvatelům právo volného nakládání se statky, ať už ve prospěch kostelů, klášterů, na opravu cest nebo příbuzným či jiným osobám. Dovoluje, aby jeden druhému mohli činit na smrtelné posteli poručenství, ale to pouze v přítomnosti dvou konšelů a rychtáře.¹⁰⁸

Roku 1516 Jan z Vartenberka udělil stejné právo i Mimoňským obyvatelům. Pokud chtěl někdo z nich učinit poslední vůli, muselo se tak stát alespoň přede dvěma konšely. Pokud někdo zemřel bez kšaftu, tak třetinu majetku dědila manželka a zbylé dvě třetiny ostatní dědicové. Když zůstala po zemřelém pouze manželka, tak vše dědila ona. V případě, že nezůstala manželka a ani děti, tak majetek získali nejbližší příbuzní, kteří museli žít na stejném panství. Jan z Vartenberka v této listině upozorňuje, že veškeré nesrovnalosti a spory

¹⁰⁴ŠIMÁČEK, Ferdinand. *Paměti města Bělé pod Bezdězem*. Bělá pod Bezdězem: Tiskárny Čistá, 2000, s. 53.

¹⁰⁵*Codex iuris municipalis regni Bohemiae IV – 2: Privilegia nekrálovských měst českých*. Ed. HAAS, Antonín. Praha: Československá akademie věd, 1960, s. 136.

¹⁰⁶Tamtéž, s. 248.

¹⁰⁷SokA Česká Lípa, AM Česká Lípa, inv. č. 7 / st. sg. D I / b 1 – 455. srov. *Codex iuris municipalis regni Bohemiae IV – 3: Privilegia nekrálovských měst českých*. Ed. HAAS, Antonín. Praha: Československá akademie věd, 1961, s. 124.

¹⁰⁸SokA Česká Lípa, AM Česká Lípa, inv. č. 8 / st. sg. D I / b 1 – 456. srov. *Codex iuris municipalis regni Bohemiae IV – 3: Privilegia nekrálovských měst českých*. Ed. HAAS, Antonín. Praha: Československá akademie věd, 1961, s. 134.

ohledně pozůstalostí řeší pouze konšelé a jediným odvolacím místem je pán města.¹⁰⁹

9 Hospodářská privilegia

9.1.1 Clo

Českolipskem procházely významné obchodní stezky. Z tohoto důvodu se oblast jevila jako dobré místo pro vybírání cla. Cla zatěžovala především obchodníky a měšťany, naopak páni a kněží ho platit nemuseli. Placení cla způsobovalo častá nedorozumění, protože neexistoval žádný jednotný celní řád a ani stejný systém měř a vah.¹¹⁰ Obchodníci se jej často snažili obejít.

Proti snahám se clům vyhnout vyšlo od panovníků několik nařízení, která se týkala obchodních cest na Českolipsku. V letech 1341 a 1351 nařídil Karel IV. zhořeleckým obchodníkům, aby při cestě přes Žitavu do Čech neužívali cesty na Frýdlant, nýbrž řádnou silnici ze Žitavy na Bělou pod Bezdězem, tj. přes Mimoň. Toto právo Žitavským potvrdil i Václav IV. v letech 1383 a 1418. Proti vyhledávání jiných cest a objíždění cla byly namířeny v pozdější době příkazy dalších panovníků. Jedním z nich bylo nařízení krále Vladislava Jagellonského z roku 1516.¹¹¹

Pro šlechtické rody byla území v okolí obchodních cest velmi atraktivní. Příkladem toho byla dálková cesta přes Mimoň, kde stála celní stanice s regálem na vybírání předchozího cla ve všech hlavních bodech trasy: v Žitavě, v Karlsfriedu, v Jablonném v Podještědí, v Mimoni i v Bělé pod Bezdězem.¹¹² Vartenberkové záhy po nabytí Mimone roku 1371 získali od Karla IV. potvrzení na staré právo vybírání cla v Mimoni, vložené do desek zemských v roce 1497.¹¹³ Přesto se Zhořelečtí snažili neustále clo obcházet.¹¹⁴ Roku 1406, kdy mezi zhořeleckou městskou radou a Janem z Vartenberka probíhalo mnoho

¹⁰⁹*Codex iuris municipalis regni Bohemiae IV – 3: Privilegia nekrálovských měst českých.* Ed. HAAS, Antonín. Praha: Československá akademie věd, 1961, s. 296.

¹¹⁰WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst: Život veřejný v XV. a XVI. věku II.* Praha: Matice česká, 1892, s. 369 – 371.

¹¹¹HONCŮ, Miroslav. *Mimoň v zrcadle staletí.* Mimoň: Město Mimoň, 2012. ISBN 978-80-254-8365-7. s. 114 – 115.

¹¹²Tamtéž, s. 115.

¹¹³Podle zápisu v deskách zemských celního sazebníku v listině z roku 1371 se platily např. tyto celní poplatky: kůň pod chomoutem - 8 haléřů; za vůz ryb bez ohledu na množství – dvě ryby, k tomu za každého koně; za sto loktů plátna – 2 haléře; za polské sukno – 4 haléře; za prase, kozu, ovci a jiné mladé dobytče – 1 halěr za kus. Tamtéž, s. 115.

osobních jednání, tak v nedatované listině Jan napsal Zhořeleckým, že jim na clu vznikají velké škody a nabádal je, aby jezdili správnou cestou přes Mimoň. To však obchodníky nepřesvědčilo a stále si zkracovali cestu u Jablonného v Podještědí přes Vartenberk a Svěbořice a tím se platbě cla vyhnuli.¹¹⁵

K Mimoni se také váže privilegium, které vyšlo v roce 1505. Oldřich Bibrštejn osvobozuje obyvatele Mimoně od veškerých prací na dvoře s výjimkou mlýnské roboty a jízdy k mostu. Měšťané, ale musí dbát o správné vybírání cla na záhvozdské cestě a platit dědičný úrok.¹¹⁶

Clo se týkalo i České Lípy, které král Vladislav roku 1509 potvrdil všechny výsady a milosti, tj. právo projíždět s osmi těžkými vozy bez cla po všech silnicích.¹¹⁷

9.1.2 Právo trhové

Dalším důležitým prvkem byla privilegia, která umožňovala rozkvět ekonomiky. Protože od druhé poloviny 12. století docházelo k vyšší úrovni směny zboží a to i s větší účastí peněz, tak dosavadní střediska v trhových vsích a podhradních osadách přestala dostačovat. Jedním z nejdůležitějších práv v této oblasti bylo privilegium trhové.

Je obecně známo, že rozvoj trhu přispěl k uplatňování řemeslné produkce. Trh ve středověku odpovídal svým významem slovům koupě – prodej, což dosud doznívá v termínu tržní smlouva.¹¹⁸ Jeho druhým významem mohlo být trhové sídliště nebo jen tržiště. Také znamenalo tržní poplatky. Ty původně náležely panovníkovi a vyjadřovaly tak jeho držbu tržního regálu, ale v pozdějších dobách bylo toto právo propůjčováno ve formě privilegií městům, klášterům i šlechticům. Trh také může znamenat jednoduše směnné vztahy v nejobecnější míře.

Umístění trhu ve městech nebylo přesně dané. Jejich poloha se odvíjela od původních sídlištních předpokladů. Určení jasného obvodu trhu bylo jednou z podstatných náležitostí takového zřízení, neboť v jeho hranicích platily

114WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst: Život veřejný v XV. a XVI. věku II.* Praha: Matice česká, 1892, s. 369 – 371. srov. HONCŮ, Miroslav. *Mimoň v zrcadle staletí.* Mimoň: Město Mimoň, 2012. ISBN 978-80-254-8365-7. s. 114 – 115.

115Celní stanice ve Svěbořicích byla vybudována až po třicetileté válce. Tamtéž, 115 – 116.

116*Codex iuris municipalis regni Bohemiae IV – 3: Privilegia nekrálovských měst českých.* Ed. HAAS, Antonín. Praha: Československá akademie věd, 1961, s. 86.

117Tamtéž, s. 160.

118HOFFMANN, František. *Středověké město v Čechách a na Moravě.* Praha: Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7106-543-2, s. 192.

zvyklosti trhového práva a také zpřísněná trestní pravomoc. Hranice byly podřízeny speciálnímu provozu pod úředním dozorem, který také zajišťoval poctivost obchodu a zamezoval také volnému obchodu, protože tím by došlo k úniku poplatků.¹¹⁹

Nejnižší formou byl trh týdenní (též svobodný). Ten se v některých městech konal dokonce denně. Tento trh zásoboval město potravinami z blízkých vsí. Ve větších městech se konaly další zvláštní trhy jako obilní, ovocný, senný, dobytčí, koňský, svinský, drůbeží či kurný, uhelný, dřevěný a další.

Velmi významné byly trhy výroční neboli jarmarky. Konaly se na základě podložené staré zvyklosti nebo nově nabytým právem, které městu uděloval panovník. Jarmarky se vázaly na zvláštní události – pouť, posvícení, různé slavnosti a trvaly od jednoho do dvou týdnů, neboť krátkodobý by se nemusel vyplatit.¹²⁰

Město Doksy získalo toto privilegium nejpozději v období vlády Karla IV. Ten v Doksech nějaký čas pobýval a v roce 1367 městečku vydal nové privilegium, jenž zahrnovalo zmíněný týdenní trh, dále váрку a tohoto roku také nechal zbudovat velký rybník.¹²¹ Privilegium samotné se nezachovalo, nicméně roku 1460 král Jiří obnovuje městečku Doksům výsady, které obdrželo od předchozích českých králů, tedy od Karla IV. Listina krále Jiřího upřesňuje, že týdenní trh se koná každé pondělí. Kdokoliv může na tomto trhu volně prodávat maso domácím lidem, ale je povinen zaplatit královskému výběřčímu 3 kameny a městskému rychtáři jeden kámen loje.¹²²

Česká Lípa získala tržní privilegium v roce 1381 v listině Hynka Berky z Dubé, kdy došlo k udělení práv města Žitavy.¹²³ Mezi základní městská práva podle královského města Žitavy patřilo mimo právo samosprávy, míle, várky, volného průjezdu, hradeb i výsada trhu. Je tedy zřejmé, že i Česká Lípa

119KEJŘ, Jiří. *Vznik městského zřízení v českých zemích*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-515-9, s. 137.

120HOFFMANN, František. *Středověké město v Čechách a na Moravě*. Praha: Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7106-543-2, s. 254.

121Výsady, které se týkají města Doks, zaznamenal Beneš z Weitmile. *Fontes rerum Bohemicarum IV.: Prameny dějin českých*. Ed. EMLER, Josef. Praha: Nákladem nadání Františka Palackého, 1884, s. 534. srov. KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. díl I., Praha: Libri, 1996. ISBN 80-85983-13-3, s. 676.

122*Codex iuris municipalis regni bohemiae IV – 2: Privilegia nekrálovských měst českých*. Ed. HAAS, Antonín. Praha: Československá akademie věd, 1960, s. 52.

123SokA Česká Lípa, AM Česká Lípa, inv. č. 1 / st. sg. D I/ b 1 – 450.

toto privilegium obdržela právě touto listinou. Oprávnění mít výroční trh udělil městu král Ladislav roku 1457. Ten připadal na den sv. Markéty a trval po dobu následujících osmi dnů.¹²⁴ Další jarmark udělil panovník Vladislav Jagellonský roku 1509, ten připadal na sv. Martina. Zároveň tato listina potvrzuje trh udělený králem Ladislavem z roku 1457. Co se týká samotných obchodních privilegií listina dovoluje projíždění s osmi těžkými vozy bez cla po všech silnicích.¹²⁵

Dalším městem na Českolipsku, které bylo obdařeno tímto privilegiem, byla Bělá pod Bezdězem. Roku 1396 král Václav IV. udělil městu právo svobodného trhu a dostalo i mílové právo.¹²⁶ Tento trh začal na svatodušní úterý a trval následujících deset dní. V době nepokojů během husitských válek byl tento trh zrušen, ale později za něj obdržela Bělá nový.¹²⁷

V roce 1466 král Jiří udělil privilegium trhu také Jablonnému v Podještědí a dále městu potvrdil všechna práva, jež získalo od českých králů, a o která přišlo během husitských válek. Privilegium potvrzuje zvláštní výroční trh na nejbližší neděli po svátku sv. Jana Křtitele, jenž pak pokračoval následujících osm dní a dále uznal trh konající se každé pondělí.¹²⁸

9.1.3 Právo várečné

Právo várečné umožňovalo městům vařit pivo. Toto privilegium patřilo mezi ty nejdůležitější, protože bylo ekonomicky velice výnosné a to díky oblíbenosti tohoto nápoje.

Pivo se nejdříve vyrábělo ve všech domech, jejichž majitelé měli plné měšťanské právo. Toto právo se udržovalo trvale a z držitelů vznikla významná

124SokA Česká Lípa, AM Česká Lípa, inv. č. 4 / st. sg. D I/ b 1 – 452. srov. *Codex iuris municipalis regni bohemiae IV – 2: Privilegia nekrálovských měst českých*. Ed. HAAS, Antonín. Praha: Československá akademie věd, 1960, s. 33.

125SokA Česká Lípa, AM Česká Lípa, inv. č. 10 / st. sg. D I/ b 1 – 458. srov. *Codex iuris municipalis regni bohemiae IV – 3: Privilegia nekrálovských měst českých*. Ed. HAAS, Antonín. Praha: Československá akademie věd, 1961, s. 160.

126*Codex iuris municipalis regni bohemiae IV – 1: Privilegia nekrálovských měst českých*. Ed. HAAS, Antonín. Praha: Československá akademie věd, 1954, s. 226.

127Tento trh byl za císaře Leopolda I. roku 1685 nahrazen trhem, který připadl na středu před sv. Kateřinou. ŠIMÁČEK, Ferdinand. *Paměti města Bělé pod Bezdězem*. Bělá pod Bezdězem: Tiskárny Čistá, 2000, s. 267.

128SokA Česká Lípa, AM Jablonné v Podještědí, inv. č. 2. srov. *Codex iuris municipalis regni bohemiae IV – 2: Privilegia nekrálovských měst českých*. Ed. HAAS, Antonín. Praha: Československá akademie věd, 1960, s. 121.

vrstva právovárečníků.¹²⁹ Postupem času došlo ve výrobě ke specializaci, která se projevila především v rozdělení činnosti. Sladovníci připravovali slad a pivovarníci se zabývali vlastním procesem vaření piva. Poněvadž některá zařízení na výrobu piva byla nákladná, vznikla postupně společná a měšťané se v jejich užívání střídali. Vedle této řemeslné specializace a výrobní koncentrace docházelo ke skutečné dělbě práce. Právováreční měšťané zadávali výrobní úkony specializovaným řemeslníkům a pro sebe si nakonec ponechávali pouze šenkování piva, pokud nepronajímali i je.¹³⁰

Právo vařit pivo představovalo vysoce ekonomicky rentabilní oblast podnikání. Tato skutečnost se rovněž promítla ve sporech mezi městy a šlechtou, neboť každá ze stran se snažila získat z toho segmentu ekonomiky co největší profit.¹³¹ V městech poddanských tuto situaci šlechta řešila často tak, že odmítala toto várečné právo poddaným měšťanům přidělovat, aby se sama mohla touto činností obohacovat.

Nejstarším dokladem várečného práva pro Českou Lípou je privilegium z 23. března 1381, kterým Hynek Berka z Dubé udělil městu práva, jakých požívali měšťané Žitavští.¹³² V samotné listině sice nejsou zmínky o várečném právu, ale vzhledem k tomu, že město Žitava mělo stanovené právo na vaření piva, lze předpokládat, že Česká Lípa požívala stejného práva. Měšťané tedy mohli vařit ve svém domě pivo a dokonce ho prodávat, pokud ho nespotřebovali. Nejstarší zpráva o českolipském pivu pochází z doby okolo roku 1414, kdy Žitavští zabraňovali Zhořeleckým dovážet pivo z jiných měst - Frýdlant, Hrádek, Chrastava, Ostritz a mezi nimi i z Lipého.¹³³ Je zjevné, že o lipské pivo musel být velký zájem, neboť na rozdíl od ostatních jmenovaných měst je vzdálenost České Lípy od Zhořelce více než dvojnásobná.

Nevíme, jestli se v České Lípě možnost vaření piva vztahovala na všechny měšťany nebo pouze na některé či dokonce na vlastnictví právovárečných domů, jak bývalo v městech obvyklé. Později vznikl v České Lípě pivovar, o který se

129HOFFMANN, František. *Středověké město v Čechách a na Moravě*. Praha: Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7106-543-2, s. 238.

130Tamtéž, s. 210.

131WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst: Život veřejný v XV. a XVI. věku I*. Praha: Matice česká, 1890, s. 98.

132SokA Česká Lípa, AM Česká Lípa, inv. č. 1 / st. sg. D I/ b 1 – 450.

133PANÁČEK, Jaroslav. *Pivovary a várečné právo v České Lípě*. In Bezděz. Česká Lípa: roč. 2006. č. 15, s. 26.

staral městský sládek jako nájemce. Ten odváděl do městské pokladny pravidelný nájem, dále poplatek závisející na produkci piva.¹³⁴

Získat a udržet si várečné právo nebylo úplně jednoduché. Privilegium o udělení práv města Žitavy z roku 1381 si měšťané nechávali vždy od nového panovníka či vrchnosti znovu potvrdit.¹³⁵ Přestože disponovali lipští várečným právem, tak je vrchnost nutila k dalším závazkům (př. závazek obilného platu po následujících šest let, později i poplatků za každou várku).¹³⁶ Po celou dobu, kdy českolipskou vrchností byli Berkové, Vartenberkové a posléze i Salhausenové, pokud je známo, nedošlo z jejich strany k omezení či dokonce k popření práva várečného.

K várečnému právu v České Lípě se vztahuje listina z roku 1304 (millesimo trecentesimo quatro) a k letopočtu je ještě vepsáno „octuagesimo“ tedy osmdesát. Jak však bylo zjištěno, nepřichází podle reálií listiny v úvahu ani rok 1384 ani 1394, jak bývá listina také někdy datována. Tato listina je novověkým falzem a nijak tedy nereflektuje dějiny 14. století. Proto její obsah uvedu v poznámce pod čarou.¹³⁷ Listina byla pravděpodobně vytvořena až po bitvě na Bílé hoře, kdy se měšťané snažili použít veškeré prostředky proti nátlaku šlechty, která nechala pozastavit činnost pivovarů.¹³⁸

Várečné právo v regionu však nedržela jen Česká Lípa. Právo vařit pivo obdržela i Bělá pod Bezdězem, okamžitě při svém založení roku 1337 od Hynka

¹³⁴Tamtéž, s. 27.

¹³⁵*Codex iuris municipalis regni bohemiae IV – 2: Privilegia nekrálovských měst českých.* Ed. HAAS, Antonín. Praha: Československá akademie věd, 1960, s. 324., *Codex iuris municipalis regni bohemiae IV – 3: Privilegia nekrálovských měst českých.* Ed. HAAS, Antonín. Praha: Československá akademie věd, 1961, s. 35., *Codex iuris municipalis regni bohemiae IV – 3: Privilegia nekrálovských měst českých.* Ed. HAAS, Antonín. Praha: Československá akademie věd, 1961, s. 153., *Codex iuris municipalis regni bohemiae IV – 3: Privilegia nekrálovských měst českých.* Ed. HAAS, Antonín. Praha: Československá akademie věd, 1961, s. 232.

¹³⁶PANÁČEK, Jaroslav. *Pivovary a várečné právo v České Lípě.* In Bezděz. Česká Lípa: Česká Lípa, roč. 2006, č. 20, s. 26.

¹³⁷V této listině stojí, že Hynek Berka z Dubé na Honštejně a v České Lípě obnovuje obyvatelům České Lípy výsadu na vaření piva, kterou obdrželi od Jareše z Dubé, a osvobozuje je na tři roky od pivních dávek, protože byli poškozeni požárem ve městě. SokA Česká Lípa, AM Česká Lípa, inv. č. 2/ st. sg. DI/ b1 – 451. Zásadní námitkou je, že žádný Jareš Berka nikdy neexistoval a v žádných pramenech se jeho jméno nevyskytuje. Spor se nakonec dostal až k samotnému císaři, který nařídil jeho vyřešení. Tamtéž, s. 29. srov. SokA Česká Lípa, AM Česká Lípa, inv. č. 2/ st. sg. DI/ b1 – 451. uvádí rok 1994, PANÁČEK, Jaroslav. *Regesta Lippensia.* Česká Lípa: Státní okresní archiv, 2000. ISNB 238-5170-5. uvádí rok 1984. Avšak listina samotná pochází z konce 16. století až z počátku 17. století.

¹³⁸PANÁČEK, Jaroslav. *Pivovary a várečné právo v České Lípě.* In Bezděz. Česká Lípa: roč. 2006, č. 20, s. 29.

Berky z Dubé.¹³⁹ Toto právo si Bělští velmi sřežili, neboť nedovolovali vařit pivo nikomu, kdo ve městě nevlastnil svůj dům. Nezbytnou součástí vaření piva byla výroba sladu. Obyvatelé - sladovníci mezi sebou soutěžili o nejlepší slad. Aby se tomuto soutěžení zabránilo, nechala obec postavit sladovnu obecní a došlo k zákazu vozit cizí slad do města.¹⁴⁰ Co se týče samotného pivovaru, tak nejstarší záznam o něm a o jeho sladovně nalézáme v městské knize, kde Vojek, soused bělský, roku 1433 kšaftem odkázal manželce pivovar a sladovnu.¹⁴¹

Dalším vlastníkem várečného privilegia se staly Doksy. 6. dubna 1460 král Jiří obnovuje městečku Doksům výsady, které obdrželo od předchozích králů. Měšťané dostávají právo várky a právo prodeje piva; městský rychtář nesmí pivo vařit, jen šenkovat; zákaz várky a řemesel se vztahuje i na vesnice Tachov, Okna a Oboru.¹⁴² Právo várky bylo obnoveno z roku 1367, kdy Karel IV. pobýval v Doksech a patrně městečku vydal nové privilegium, kterým právo várky povoloval.

I město Mimoň obdrželo privilegia spojená s vařením piva. Bedřich z Bibrštejna roku 1523 obyvatelům Mimoně zakoupil pivovářečnou pánev a stanovil, že měšťané nemusí platit tak dlouho dávku z každé várky, dokud vrchnost nezaplatí 25 kop a 40 grošů, za něž byla nová pánev koupěna.¹⁴³ V Mimoně na severní straně stával i měšťanský pivovar a byla zde i sladovna, která byla umístěna u Písečného mostu.¹⁴⁴

9.1.4 Privilegia spojená se solí

Sůl byla dalším velice významným obchodním artiklem v dobách středověku. Do zemí Koruny české ji přiváželi cestou po Labi z Míšně do Litoměřic, do Ústí nad Labem, menší měrou do Mělníka a Mostu a dále také

¹³⁹Roku 1337 vydal Hynek Berka z Dubé listinu o přenesení Bělé kvůli nepříhodné poloze pod hradem Bezděz. Tato listina současně potvrzuje i vaření piva. PANÁČEK, Jaroslav. *Regesta Lippensia*. Česká Lípa: Státní okresní archiv, 2000. ISNB 238-5170-5, s. 24. srov. *Codex iuris municipalis regni Bohemiae IV – 1: Privilegia nekrálovských měst českých*. Ed. HAAS, Antonín. Praha: Československá akademie věd, 1954, s. 62.

¹⁴⁰ŠIMÁČEK, Ferdinand. *Paměti města Bělé pod Bezdězem*. Bělá pod Bezdězem: Tiskárny Čistá, 2000, s. 273.

¹⁴¹Tamtéž, s. 273.

¹⁴²*Codex iuris municipalis IV – 2: privilegia nekrálovských měst českých z let 1453 – 1500*. Ed. HAAS, Antonín. Praha: Československá akademie věd, 1960, s. 53.

¹⁴³HONCŮ, Miroslav. *Mimoň v zrcadle staletí*. Mimoň: Město Mimoň, 2012. ISBN 978-80-254-8365-7. s. 130.

¹⁴⁴Pivovar i sladovna shořely roku 1620. Nový panský pivovar byl založen až v roce 1660. Tamtéž, s. 130.

po souši z alpských zemí, konkrétně z Halle. Od počátku 16. století dováželi sůl ze Žitavy, kde roku 1511 postavili tzv. Salzhaus, jedno z největších úložišť soli ve středověku a raném novověku v Evropě.¹⁴⁵

Právo na solní monopol měla zprvu jen královská města, poddanská města ho získala později v 15. století.¹⁴⁶ Na Českolipsku žádné prameny nepotvrzují právo skladování soli, avšak v listinách z konce 15. století a počátku 16. století nalezneme privilegia spojená se solí. Jako například volné užívání, kšaftování, šenk a solný trh.

Později, v době Jagellonské, byla vydána pro Českou Lípou řada listin, charakteristických pro období zápasu měst s vrchností. Česká Lípa si tak vydobyla výhody typické pro města královská, a jiná poddanská města. Jednou z nich byl právě solný šenk.¹⁴⁷ První privilegium, které se dotýká problematiky spojené s obchodem se solí na Českolipsku nalezneme v listině z roku 1471. Bratři Berkové z Dubé potvrdili českolipským měšťanům všechny jejich výsady a privilegia, která obdrželi v předchozích letech a přidali jim solný trh, jenž měli v České Lípě dosud sami.¹⁴⁸ Mezi další dochované prameny patří listina z roku 1509 vydaná králem Vladislavem II., která potvrzuje České Lípě žitavské právo, dále mít solný trh a užívat volného nakládání a kšaftování se solí, dále dovoluje projíždět týdně s osmi těžkými vozy bez cla po všech silnicích.¹⁴⁹

Dalším městem českolipského regionu, které vlastnilo právo volného prodeje soli, byla Mimoň. Roku 1516 Jan z Vartemberka a na Děvině povolil mimoňským měšťanům šenkovat sůl.¹⁵⁰ Více se listina o soli nezmiňuje.

Město Doksy bylo zničené požárem až do takové míry, že došlo k poklesu úrovně trhů a město nebylo schopné vrchnosti platit daně a poplatky. Proto roku 1526 Jan Špetle z Janovic a na Bezdězi potvrdil městu privilegia udělená od krále

145WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst: Život veřejný v XV. a XVI. věku II.* Praha: Matice česká, 1892, s. 485.

146Tamtéž, s. 489.

147Dále ochrana před cizím pivem, právo svobodného prodeje i svobodného odkazu majetku, zvýhodnění obchodování a získání dalších trhů.

148SokA Česká Lípa, AM Česká Lípa, inv. č. 5/ st. sg. DI/ b1 – 453. srov. *Codex iuris municipalis regni Bohemiae IV – 3: Privilegia nekrálovských měst českých.* Ed. HAAS, Antonín. Praha: Československá akademie věd, 1961, s. 142 – 143.

149SokA Česká Lípa, AM Česká Lípa, inv. č. 10/ st. sg. DI/ b1 – 458. srov. *Codex iuris municipalis regni Bohemiae IV – 3: Privilegia nekrálovských měst českých.* Ed. HAAS, Antonín. Praha: Československá akademie věd, 1961, s. 160 – 161.

150*Codex iuris municipalis regni Bohemiae IV – 3: Privilegia nekrálovských měst českých.* Ed. HAAS, Antonín. Praha: Československá akademie věd, 1961, s. 296 – 297.

Jiřího z Poděbrad z roku 1508.¹⁵¹ Dále nechal touto listinou vystavět solnici a povolil prodej soli. Právě díky těmto výnosům z obchodování se solí se měly Doksy lépe zotavit z požáru. Měšťané se pak také stali povinni odvádět z každého vozu věrtel soli na hrad Bezděz.¹⁵²

9.1.5 Právo nuceného skladu

Privilegium nuceného skladu bylo velice ceněné. Předpokládal se průběh významné cesty městem a existence kupeckého domu, kde bylo možné zboží uskladnit a přednostně je nabídnout místním zájemcům.¹⁵³ Kupecký dům sloužil projíždějícím kupcům jako místo, kde mohli složit a nabídnout své zboží a ubytovat se.

Pokud by panovník nucené sklady s výnosným clem příliš rozmnožoval, došlo by k zatížení cizích kupců a posléze by se kupci mohli rozhodnout pro změnu trasy. Z hlediska města měl nucený sklad obdobnou funkci jako výroční trh. V některých městech ztrácel tento sklad na významu a obchodní provoz se musel regulovat různými poplatky.¹⁵⁴

Toto privilegium obdrželo jediné město na Českolipsku. V roce 1396 vydal král Václav IV. listinu, která obsahovala právo nuceného skladu pro město Bělou pod Bezdězem.¹⁵⁵ Kupec projíždějící přes toto území musel své zboží složit, řádně za něj zaplatit clo a alespoň tři dny poskytnout zboží ke koupi. Toto privilegium svědčí o velmi dobrých vztazích mezi vrchností a měšťany a přispělo k rozvoji a rozkvětu města.¹⁵⁶ Právo skladu a další privilegia, která tato listina z roku 1396 obsahovala, si nechali obyvatelé města Bělá potvrdit 14. září 1436 od krále Zikmunda.¹⁵⁷

¹⁵¹*Codex iuris municipalis regni Bohemiae IV – 3: Privilegia nekrálovských měst českých.* Ed. HAAS, Antonín. Praha: Československá akademie věd, 1961, s. 388 – 389.

¹⁵²Tamtéž, s. 388.

¹⁵³HOFFMANN, František. *České město ve středověku.* Praha: Panorama, 1992. ISBN 80-7038-182-5, s. 196.

¹⁵⁴Tamtéž, s. 197.

¹⁵⁵*Codex iuris municipalis regni bohemiae IV – 1: Privilegia nekrálovských měst českých.* Ed. HAAS, Antonín. Praha: Československá akademie věd, 1954, s. 226.

¹⁵⁶ŠIMÁČEK, Ferdinand. *Paměti města Bělé pod Bezdězem.* Bělá pod Bezdězem: Tiskárny Čistá, 2000, s. 121.

¹⁵⁷*Codex iuris municipalis regni bohemiae IV – 1: Privilegia nekrálovských měst českých.* Ed. HAAS, Antonín. Praha: Československá akademie věd, 1954, s. 360.

9.1.6 Řemesla a privilegia s nimi spojená

Klíčovým pilířem městské ekonomiky byla řemesla. Dokud ještě neexistovala města, tak se řemeslníci usazovali v bezprostřední blízkosti hradů a tvrzí. V době zakládání měst se řemeslníci začali stěhovat do měst, protože jim poskytovala lepší prostředí pro rozvoj jejich činnosti. Na druhou stranu vysoce kladené nároky zajišťovaly lepší kvalitu jejich práce.

Řemeslníci byli zpočátku pod dozorem samotného rychtáře, později na ně dohlíželi konšelé. Konšelé udělovali řemeslníkům různá nařízení a zákazy, ale zároveň je ochraňovali a řešili spory mezi nimi samotnými.¹⁵⁸

Hlavní ochranu pro řemesla znamenalo právo mílové. To mělo zajistit, že v okruhu jedné míle od města nikdo nesměl provozovat stejná řemesla či obchody. Bělá pod Bezdězem získala tuto ochranu při svém založení. Listina z roku 1337 od Hynka Berky z Dubé obsahuje nařízení, které stanovilo, že v okruhu jedné míle od města Bělé nesmí stát žádná krčma ani žádná řemeslná dílna.¹⁵⁹ Mílové právo obdržela i Česká Lípa, a to získáním práva žitavského, jenž dostala 23. března 1381.¹⁶⁰ Žitava toto právo na ochranu řemeslníků držela, je tedy zřejmé, že i Česká Lípa získala právo mílové. Toto právo umožnilo, že českolipské dílny zásobovaly hrnčířskými výrobky velkou část severních Čech a jejich nejbližší konkurenti byli až v Levíně (od 15. století), v Ústí nad Labem (od konce 14. století) a v Žitavě (produkce kameniny).¹⁶¹

Mezi nejvýznamnější řemesla na Českolipsku patřilo hrnčířství. Česká Lípa je v naší odborné literatuře obecně známá svou hrnčířskou¹⁶² výrobou. Nejstarším a co do významu pro počátky hrnčířství v tomto městě nejpřednějším pramenem je pamětnice města Česká Lípy z let 1461.¹⁶³ Mezi hmotné prameny řadíme nálezy středověké keramiky uložené v českolipském vlastivědném muzeu a další archeologické nálezy vertikálních a horizontálních pecí různých vývojových stupňů ze 13. až 16. století. Nálezy mladohradištní a raně středověké keramiky

¹⁵⁸ŠIMÁČEK, Ferdinand. *Paměti města Bělé pod Bezdězem*. Bělá pod Bezdězem: Tiskárny Čistá, 2000, s. 121.

¹⁵⁹*Codex iuris municipalis regni Bohemiae IV – 1: Privilegia nekrálovských měst českých*. Ed. HAAS, Antonín. Praha: Československá akademie věd, 1954. s. 62. srov. ŠIMÁČEK, Ferdinand. *Paměti města Bělé pod Bezdězem*. Bělá pod Bezdězem: Tiskárny Čistá, 2000, s. 254.

¹⁶⁰SokA Česká Lípa, AM Česká Lípa, inv. č. 1/ st. sg. DI/ b1 – 450.

¹⁶¹GABRIEL, František, PANÁČEK, Jaroslav. *Dějiny hrnčířství v České Lípě*. In Bezděz. Česká Lípa: roč. 2000, č. 9, s. 16.

¹⁶²Hrnčíř – lat. figuli, lutifiguli, figellatores; něm. töpfers, hafners.

z českolipské oblasti – z Mimoně, Svěbořic, Starých Splavů, Rozprechtic, Dubnice, Blíževedel a samotné České Lípy, dosvědčují hrnčířskou výrobu již v počátcích městského života této oblasti.¹⁶⁴ Tato výroba však nebyla ještě soustředěna do výrobního centra. Tomu se stalo až v polovině 13. století.¹⁶⁵

Ve svém historicko-zeměpisném popisu českého království uvádí F. M. Vogt na počátku 18. století, že na českolipském předměstí – tzv. Hrnčířská ulice, se vyrábí tak kvalitní zboží, že se vyváží i za hranice země.¹⁶⁶ O vysoké schopnosti českolipských hrnčířů svědčí zpráva z roku 1346, kdy byly z jejich dílen dodány kachle ke stavbě kamen na hradě Hazmburku.¹⁶⁷ O českolipských hrnčířích nemáme dalších zmínek více než celé století. Další zpráva se dochovala až z poloviny 15. století.

Řemeslníci příbuzných oborů se sdružovali do cechů. Cechy chránily řemeslníky před konkurencí, a také omezovaly jejich závislost na vrchnosti. Základní ekonomickou funkcí cechů byla regulace cen uvnitř i mimo něj.¹⁶⁸ Uvnitř cechu si řemeslníci sestavili artikule (stanovy), které si nechali od vrchnosti potvrdit. Tím artikule získaly moc veřejnou a právoplatnou.¹⁶⁹ V čele cechu stáli cechmistři. Ti museli přísahat vrchnosti, městské radě a celé obci, že budou v cechu jednat dle stanov. Statuty českolipských hrnčířů, které byly zapsány až v roce 1462, patří mezi nejstarší v Čechách.¹⁷⁰ Tento cechovní

163Pamětnice obsahuje artikule nejstarších českolipských cechů (tedy i hrnčířů), dále záznamy o přijímání nových měšťanů a to včetně hrnčířského předměstí, ležícího jižně od vlastního města. Zmínky o hrnčířích jsou i v druhé pamětnici, založené v roce 1524., Soka Česká Lípa, AM Česká Lípa, inv. 41. srov. EBELOVÁ a kol. *Libri Civitatis I. - Pamětní kniha města České Lípy 1461 – 1722*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2005. ISBN 80 7044 620-X, s. 101.

164VOJTÍŠEK, Břetislav. *Hrnčířství v České Lípě*. In *Archaeologia historica*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1983, s. 141 - 140.

165Již v polovině 13. století v místech při kostele svaté Máří Magdaleny byla archeologickými výzkumy potvrzena hrnčířská čtvrť.

166F. M. Vogt podle Břetislava Vojtíška zmiňuje Sasko a Šestiměstí. Tamtéž, s. 141.

167František Gabriel a Jaroslav Panáček se snažili zjistit, ze kterého pramene autor čerpal. Dokonce uvádějí, že prohlédli nejstarší pražskou městskou knihu (Archiv hl. Města Prahy), jež F. L. Hübsch ve své práci cituje nejčastěji, ale bohužel bez výsledku. GABRIEL, František, PANÁČEK, Jaroslav. *Dějiny hrnčířství v České Lípě*. In *Bezděz*. Česká Lípa: roč. 2000, č. 9, s. 24.

168HOFFMANN, František. *Středověké město v Čechách a na Moravě*. Praha: Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7106-543-2, s. 247. srov. ŠIMÁČEK, Ferdinand. *Paměti města Bělé pod Bezdězem*. Bělá pod Bezdězem: Tiskárny Čistá, 2000, s. 254.

169ŠIMÁČEK, Ferdinand. *Paměti města Bělé pod Bezdězem*. Bělá pod Bezdězem: Tiskárny Čistá, 2000, s. 254.

170PANÁČEK, Jaroslav; VOJTÍŠKOVÁ, Marie; SMEJKAL, Ladislav. *Z dějin České Lípy*. Česká Lípa: Magdalena Sobotková, 1999. ISBN 80-238-4113-0, s. 20.

dokument, který je jedním z nejstarších dochovaných pramenů tohoto charakteru vzniklých v Českém království, není příliš obsáhlý. Hlavní zásady chování hrnčírů jsou zde uvedeny v těchto pěti bodech.¹⁷¹ Kdo se chtěl stát hrnčírským mistrem nebo pokud již mistrem byl – chtěl se usadit v České Lípě, musel si ustanovit ručitele a do jednoho roku zaplatit příspěvek, jehož výše se však neuvádí. 2. Hrnčírští mistři si nesmějí vzájemně odlákávat tovaryše. 3. Smlouva mezi mistrem a tovaryšem se uzavírá na takovou dobu, jaká se jeví nejvhodnější jak tovaryšovi, tak mistrovi. 4. O uvolněných místech se rozhoduje v cechu při kvartálních schůzích. Pokud tovaryš místo nepřijme, zůstane volné až do příštího kvartálu. 5. Mistři si nesmí odcizovat hlínu. Kopat musejí alespoň tři délky násady od sebe. V roce 1488 si českolipští hrnčíři vyžádali opis artikulu hrnčírského cechu Nového Města pražského a nechali si ho schválit městskou radou. Tato pravidla dokonce schválil téhož roku samotný král Vladislav jako směrodatná. Originál českolipského cechovního listu se však bohužel nezachoval.¹⁷²

Vedle hrnčírství mělo svou tradici v České Lípě i cínařství. Výroba cínových předmětů byla v Čechách podpořena bohatými ložisky cínovce v Krušných horách. Nejstarší výrobci cínových nádob byli nazýváni kováři, případně lžičáři¹⁷³ a to podle převažujícího druhu výrobku. Cínařské řemeslo se v Čechách etablovalo v cechy již ve 14. století.¹⁷⁴ Ale první cínaři se v České Lípě objevili až v druhé polovině 15. století. Nejstarší zprávu, kterou můžeme spojit s cínaři v České Lípě, přináší pamětní kniha České Lípy z let 1461 – 1720.¹⁷⁵ Zápis z roku 1464 hovoří o udělení měšťanského práva, které získal Nickel Leffeler. Vzhledem k tomu, že velká část příjmení měšťanů v té době označovala nositelovo řemeslo, je velice pravděpodobné, že tento Nickel Leffeler byl specializovaným cínařem, jenž vyráběl lžice.¹⁷⁶ Cínaři na Českolipsku se začali sdružovat do cechů až po roce 1526.

171 VOJTÍŠEK, Břetislav. *Hrnčírství v České Lípě*. In *Archaeologia historica*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1983, s. 141.

172 SokA Česká Lípa, AM Česká Lípa, inv. č. 41. srov. VOJTÍŠEK, Břetislav. *Hrnčírství v České Lípě*. In *Archaeologia historica*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1983, s. 142.

173 Kovář německy Kannegiesser. Lžičář německy Löffler.

174 Nejstarší doložený cínařský cech byl v Praze v roce 1371, poté 1387 v Brně. PANÁČEK, Jaroslav. *Českolipské cínařství*. In *Bezděz*. Česká Lípa: roč. 2011, č. 20, s. 37 – 38.

175 SokA Česká Lípa, AM Česká Lípa, inv. č. 41.

176 Tamtéž, s. 40.

V Bělé pod Bezdězem bylo zase nejvíce provozovaným řemeslem soukenictví. Dokonce roku 1494 Boleslavští zakázali vozit do města cizí sukno. Pouze Bělští směli své sukno v Boleslavi prodávat a to z důvodu, že obě města měla v tu dobu stejnou vrchnost – Ctibora Tovačovského s Cimburka.¹⁷⁷ I tito soukeníci vytvořili v pozdějších dobách svůj cech. Dále se k Bělé pod Bezdězem vztahují písemné zprávy, které dokládají jedny z nejstarších řemesel vůbec – řeznictví, pekařství a dále pak ševcovské řemeslo. V privilegii z roku 1337 o přesídlení města Bezděz na Nový Bezděz neboli Bělou jsou zaznamenány tři masné a tři chlebné krámy.¹⁷⁸ Ty přiděluje Hynek Berka z Dubé rychtářovi. Znovu se o těchto krámech dočítáme v listině z roku 1396. Zde král Václav IV. potvrzuje obyvatelům města Bělé pod Bezdězem jejich dříve nabyté výsady a dále upozorňuje, že z masných a pekařských krámů a ševcovských stolů si sám ponechává užitky a poplatky.¹⁷⁹ Z těchto pramenů je tedy patrné, že v Bělé pod Bezdězem se vyskytovali nejen řezníci a pekaři, ale provozovalo se i ševcovské řemeslo.

Podobné zprávy, jako k Bělé pod Bezdězem, máme k městu Mimoň. Z dobových pramenů se dovídáme o existenci řeznictví v tomto městě. Cechovní artikuly řezníků byly vytvořeny sice až po roce 1526¹⁸⁰, je ale zřejmé, že řezníci působili v Mimoni již dávno předtím to rokem, neboť již roku 1516 povolil Jan z Vartenberka zřídit v Mimoni masné krámy.¹⁸¹

Díky tomu, že českolipským regionem procházely obchodní stezky, tak tu vznikaly ideální podmínky pro rozvoj řemesel i obchodu. Avšak nemáme žádné další písemné zprávy o řemeslnických činnostech z období středověku. Většina pramenů, jež se vztahují k této oblasti, nás informují o řemeslech ve spojitosti s cechy. Ty však byly zakládány v tomto regionu právě až po roce 1526. Příkladem jsou toho soukeníci v České Lípě, skláři z Kamenického Šenova, ševci a zedníci z Mimoně a jiní.

¹⁷⁷ŠIMÁČEK, Ferdinand. *Paměti města Bělé pod Bezdězem*. Bělá pod Bezdězem: Tiskárny Čistá, 2000, s. 258.

¹⁷⁸*Codex iuris municipalis regni Bohemiae IV – 2: Privilegia nekrálovských měst českých*. Ed. HAAS, Antonín. Praha: Československá akademie věd, 1960, s. 62.

¹⁷⁹*Codex iuris municipalis regni Bohemiae IV – 2: Privilegia nekrálovských měst českých*. Ed. HAAS, Antonín. Praha: Československá akademie věd, 1960, 226.

¹⁸⁰Cechovní artikuly řezníku z Mimoně pocházejí z roku 1628. SOkA Česká Lípa, Cechy a společenstva, Mimoň, Cech řezníků, inv. č. 443.

¹⁸¹*Codex iuris municipalis regni Bohemiae IV – 3: Privilegia nekrálovských měst českých*. Ed. HAAS, Antonín. Praha: Československá akademie věd, 1961, s. 296.

10 Závěr

Cílem předkládané práce bylo zachytit dějiny měst na Českolipsku do roku 1526 a analyzovat vliv městských privilegií na jejich rozvoj. Na základě rozboru nepříliš bohaté pramenné základny byly nastíněny nejdůležitější vývojové tendence hospodářského, právního a správního vývoje těchto sídelních jednotek. Velkou měrou k tomu přispěla i sekundární literatura, která je pro tento region velice rozsáhlá a to nejen v českém jazyce, ale existuje velké množství předválečné literatury, jež je psaná v jazyce německém.

Oblast Českolipska v návaznosti na středověké období nezahrnovala pouze města, která do ní spadají dnes. Do této oblasti se vztahují města: Bělá pod Bezdězem, Česká Lípa, Doksy, Dubá, Jablonné v Podještědí, Jestřebí, Jezvė, Kamenický Šenov, Kravaře, Kuřivody, Mimoň, Stráž pod Ralskem, Stvolínky a Zákupy. Severní Čechy zásadním způsobem ovlivňoval vývoj městského zřízení v sousední Horní Lužici. To je patrné zejména ze skutečnosti, že severní část Českého království spadala do právního okruhu severoněmeckého neboli sasko-magdeburského. Roku 1261 potvrdil magdeburské právo Přemysl Otakar II. Litoměřicím a po jeho prozkoušení mohlo vejít i v širší platnost. Na počátku 14. století se Litoměřice staly vrchní soudní stolicí pro ta města Českého království, která spadala do magdeburského okruhu v Čechách a tedy i pro severní Čechy. Města na Českolipsku se obracela o právní naučení do Litoměřic. Výjimkou této praxe byla Česká Lípa. Té v roce 1381 Hynek Berka z Dubé udělil privilegium, díky kterému získala vyšší, střední a nižší právo žitavské. Česká Lípa se tak obracela na Žitavu, která se pro ni stala městem nadřazeným.

Zpočátku se v severních Čechách při zakládání měst snažil získat rozhodující vliv panovník. Oporou královské moci se stal hrad Bezděz, vystavěný mezi lety 1260 – 1278. S výstavbou Bezdězu se rozvíjelo další osidlování. Tento rozsáhlý kolonizační podnik zahájil král Přemysl Otakar II. Avšak panovníkovi se příliš nedařilo v tomto regionu zakládat města a svůj vliv si tak na Českolipsku udržet. Velmi záhy vše získala do svých rukou šlechta, která zde sama v zakládání sídelních jednotek pokračovala. Veškerá města na Českolipsku se tak zařadila mezi poddanská. Městské výsady získávala tedy nejen od panovníka, ale ve velké míře i od své vrchnosti.

Celé území severních Čech si mezi sebou rozdělily dva významné šlechtické rody – Ronovci a Markvartici. Ronovci postupovali ze Žitavy k jihu a postupně získali pruh území, kde založili svá sídla. Na západ a východ od ronovského území získali rozsáhlé statky Markvartici.

Mezi ty nejvýznamnější města na Českolipsku řadíme Českou Lípu, Doksy, Bělou pod Bezdězem, Jablonné v Podještědí a Mimoň. Svůj podíl na tom měla v první řadě ekonomická privilegia získaná od panovníka a v neposlední řadě od výše zmíněných rodů Ronovců a Markvarticů. Příznivě ovlivňovaly veškerý hospodářský vývoj v této oblasti významné obchodní stezky, které Českolipskem již od raného středověku procházely. Z tohoto důvodu se oblast jevila jako dobré místo pro vybírání cla a tím se také stala pro šlechtické rody velice ekonomicky atraktivním územím. Příkladem takového místa byla zcela jistě Mimoň, kde stála celní stanice s regálem na vybírání cla ve všech hlavních, předchozích bodech trasy: v Žitavě, v Karlsfriedu, v Jablonném v Podještědí, v Mimoni i v Bělé pod Bezdězem. Protože se obchodníci snažili neustále clo obcházet, vyšlo několik nařízení na dodržování cla v této oblasti přímo od panovníků – 1341 a 1351 od Karla IV., 1383 a 1418 od Václava IV., 1516 od Vladislava Jagellonského. O některá opatření se postarala i zdejší vrchnost. Nejvíce se o dodržování cla snažil Jan z Vartenberka, který svými výnosy neustále projíždějící kupce upozorňoval na vzniklé škody, které městu vznikají při nedodržování celních poplatků. K vybírání cla se vázala i další velice významná vrchnostenská nařízení. Příkladem takového výnosu bylo osvobození obyvatel Mimoně od veškerých prací na dvoře v rámci správného vybírání cla.

Díky husté síti obchodních stezek se v této oblasti dařilo také obchodu, jehož důležitou součástí byly trhy. Jako první město na Českolipsku toto privilegium obdržely Doksy. V roce 1367 Karel VI. povolil v městečku týdenní trh. Dokští si tuto výsadu nechali potvrdit ještě v roce 1460 u krále Jiřího z Poděbrad. Česká Lípa toto privilegium získala jako jediná od své vrchnosti. V roce 1381 Hynek Berka z Dubé uděluje České Lípě právo města Žitavy, čímž získala mimo jiné i povolení konat trhy. Nejpozději v této oblasti obdrželo právo trhu Jablonné v Podještědí, a to až v roce 1466 také od krále Jiřího. S trhem se velice pojilo i právo nuceného skladu. Z hlediska měst mělo toto privilegium obdobnou funkci jako výroční trh. To získalo jediné město

v regionu. V roce 1396 vydal král Václav IV. listinu, která obsahovala právo nuceného skladu pro město Bělá pod Bezdězem. Protože šlo o velice významnou výsadu, nechali si ji Bělští v roce 1436 u krále Zikmunda potvrdit.

Všechny tyto ekonomicky výhodné podmínky umožňovaly rozkvět řemeslům. Ty se staly klíčovým pilířem městské ekonomiky. Na Českolipsku mezi ty nejvýznamnější řemeslníky patřili hrnčíři z České Lípy. Jejich zboží dosahovalo takové kvality, že jejich výrobky byly exportovány daleko za hranice českolipského regionu. Význam řemesla pro region dokazují statuty českolipských hrnčířů, které byly sepsány až v roce 1462, a které patří k nejstarším dokumentům tohoto typu v Českém království. Vedle tohoto řemesla působili v České Lípě i cínaři. Nejstarší zprávu, jež můžeme spojovat s cínaři v České Lípě, přináší pamětní kniha České Lípy z roku 1461 – 1720, kde zápis z roku 1464 hovoří o jistém cínaři Nickelu Leffelerovi. Další řemeslníci, kteří měli v tomto regionu velkou tradici, byli soukeníci v Bělé pod Bezdězem. K tomuto městu se vztahují listiny, které v něm dokazují existenci nejstarších řemesel – řeznictví, pekařství a ševcovské řemeslo. Podobné zprávy zachycují řeznictví i v Mimoni. Bohužel však nemáme k českolipské oblasti žádné další písemné zprávy o řemeslech z období středověku. Většina dochovaných pramenů hovoří o řemeslech pouze ve spojitosti s cechy. Ty však byly zakládány na Českolipsku až po roce 1526. Tradici řemesel nám tedy dokazují především hmotné předměty, jež jsou uloženy ve Vlastivědném muzeu v České Lípě.

V neposlední řadě se velice ziskově výnosným privilegiem stalo právo várečné. A to díky poplatkům, které závisely na produkci piva a odváděly se do městské pokladny. Ty byly dostatečně vysoké, protože tento nápoj byl značně oblíbený. Nejvýznamnějším producentem piva se na Českolipsku stala Česká Lípa, která svojí výrobou konkurovala i poměrně vzdáleným městům – např. Žitavě. Nejstarším dokladem várečného práva pro Lipou je již několikrát zmíněné privilegium z roku 1381. Vařit pivo v českolipském regionu nezískala jen Česká Lípa. Privilegium várky obdržela i Bělá pod Bezdězem a to ihned při svém založení roku 1337 od Hynka Berky z Dubé. Bělští si také práva velice cenili, a proto nedovolovali vařit pivo nikomu, kdo sám ve městě nevlastnil svůj dům. Dalším držitelem tohoto privilegia se staly Doksy roku 1460. Privilegia spojená s várečnictvím obdržela jako poslední Mimoň. Je tedy zřejmé, že várka a

prodej piva měly na Českolipskou velkou tradici a města se snažila z oblíbenosti nápoje, co nejvíce vytěžit. Důležitost privilegia dokazují i mnohonásobné konfirmace listin, o které si města často žádala.

Města na Českolipsku se mohla rozvíjet díky strategické poloze na obchodních stezkách. Oblast se stala velice zajímavou pro šlechtické rody, které velice rychle omezily panovníkův vliv na severu Čech. Významné rody Ronovců a Markvarticů se snažily získat pro svá města, co možná nejvíce, výnosná privilegia. Výsady související s obchodem a řemesly se staly základním pilířem pro rozkvět měst na Českolipsku.

11 Literatura

11.1 Nevydané

Státní okresní archiv města Česká Lípa

Fondy: fond č. 14 AM Česká Lípa

fond č. 18 AM Doksy

fond č. 27 AM Dubá

fond č. 45 AM Jablonné v Podještědí

fond č. 133 AM Zákupy

fond č. 54 AM Kravaře

Národní knihovna České republiky, XXIV.C.41, Pamětní kniha (kopiář) města Jablonného v Podještědí (Gabel)

11.2 Vydané

Codex iuris municipalis regni Bohemiae IV – 1: Privilegia nekrálovských měst českých. Ed. HAAS, Antonín. Praha: Československá akademie věd, 1954.

Codex iuris municipalis regni Bohemiae IV – 2: Privilegia nekrálovských měst českých. Ed. HAAS, Antonín. Praha: Československá akademie věd, 1960.

Codex iuris municipalis regni Bohemiae IV – 3: Privilegia nekrálovských měst českých. Ed. HAAS, Antonín. Praha: Československá akademie věd, 1961.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae II. Ed. J. EMLER. Pragea 1882.

EBELOVÁ a kol. *Libri Civitatis I. - Pamětní kniha města České Lípy 1461 – 1722.* Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2005. ISBN 80 7044 620-X.

PANÁČEK, Jaroslav. *Regesta Lippensia.* Česká Lípa: Státní okresní archiv, 2000. ISBN 238-5170-5.

11.3 Použitá literatura

- ANDĚL, Rudolf. *Husitství v severních Čechách*. Liberec: Severočeské krajské nakladatelství, 1961.
- BIENERT, Karl J. *Böhmisch Leipa 1337-1937*. B. Leipa: 1937
- BRUNNER, Heinrich. *Die Herren von Lipa*. In Zeitschrift der deutschen Verband für Geschichte Mährens und Schlesiens. roč. 1908, č. 12, s. 395 – 432.
- ČORNEJ, Petr. *Velké dějiny zemí Koruny české*, V. díl. Praha – Litomyšl: Paseka 2000. ISBN 80-7185-296-1.
- FEISTNER, Wilhelm. *Geschichte der Stadt Wartenberg von 1283-1926*. Wartenberg: 1927.
- GABRIEL, František, PANÁČEK, Jaroslav. Dějiny hrnčářství v České Lípě. In Bezděz. Česká Lípa: roč. 2000, č 9, s. 5 - 41.
- HANTSCH, Franz. *Heimatkunde des Politischen Bezirks Böhmisch Leipa*. Böhmisch Leipa: 1911.
- HONCŮ, Miroslav. *Mimoň v zrcadle staletí*. Mimoň: Město Mimoň, 2012. ISBN 978-80-254-8365-7.
- HLEDÍKOVÁ, Zdena, JANÁK, Jan, DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. ISBN 978-80-7106-906-5.
- HOFFMANN, František. *České město ve středověku*. Praha: Panorama, 1992. ISBN 80-7038-182-5.
- HOFFMANN, František. *Středověké město v Čechách a na Moravě*. Praha: Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7106-543-2.
- KEJŘ, Jiří. *Vznik městského zřízení v českých zemích*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-515-9.
- KNOTHE, Hermann. *Geschichte des Oberlausitz von den ältesten Zeiten bis zum Jahre 1815*. In NLM. roč. 1879. č. 42, s. 1 – 272.
- KRACÍKOVÁ, Lucie; SMETANA, Jan. *Románská a gotická sakrální architektura v okrese Česká Lípa*. Praha: Unicornis, 2000. ISBN 80-86204-04-9.

- KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. díl I., Praha: Libri, 1996. ISBN 80-85983-13-3.
- KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. díl II., Praha: Libri, 1997. ISBN 80-85983-14-1.
- KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. díl III., Praha: Libri, 1998. ISBN 80-85983-15-X.
- MACEK, Josef. *Jagellonský věk v českých zemích (1471-1526)*. Díl 3. Města. Národnostní otázka. Praha: Academia 1998, ISBN 80-200-0629-X.
- NOVÝ, Rostislav. *Poddanská města a městečka v předhusitských Čechách*. Československý časopis historický, roč. 1973, č. 21, 73–109.
- PALACKÝ, František. *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě I*. 4. vyd., Praha: 1893, s. 489.
- PANÁČEK, Jaroslav; VOJTÍŠKOVÁ, Marie; SMEJKAL, Ladislav. *Z dějin České Lípy*. Česká Lípa: Magdalena Sobotková, 1999. ISBN 80-238-4113-0.
- PANÁČEK, Jaroslav. *Českolipské cínařství*. In Bezděz. Česká Lípa: roč. 2011, č. 20, s. 37 – 67.
- PANÁČEK, Jaroslav. *Pivovary a várečné právo v České Lípě*. In Bezděz. Česká Lípa: roč. 2006, č. 15, s. 25 - 44.
- PÁTKOVÁ, Hana. *Album pozdně středověkého písma*. Severní Čechy. Svazek III., Kniha přijímání za měšťany města České Lípy 1461-1722, Dolní Břežany.
- PINAKAVA, Victor. *Geschichte der Stadt Gabel und des Schlosses Lämberg in Böhmen*. Gabel: 1897.
- SEDLÁČEK, August. *O Starém rozdělení Čech na kraje*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1921, s. 105.
- SOVADINA, Miloslav. *Ronovci a Žitava ve 13. a v 1. čtvrtině 14. století*. In Bezděz. Česká Lípa: roč. 1997, č. 6, s 7 - 18.
- ŠIMÁK, Josef V. *České dějiny*. Díl 1, část 5, *Středověká kolonisace v zemích Českých*. Praze : Jan Laichter, 1938.
- ŠIMÁČEK, Ferdinand. *Paměti města Bělé pod Bezdězem*. Bělá pod Bezdězem: Tiskárny Čistá, 2000.

TILLE, Josef. *Geschichte der Stadt Niemes und ihrer nächsten Umgebung*. Niemes: 1905.

VANĚK, Vojtěch. *Středověké pečetidlo města Mimoně*. In Bezděz. Česká Lípa, roč. 2004, č. 13, s. 273 – 276.

VOJTÍŠEK, Břetislav. *Hrnčířství v České Lípě*. In Archaeologia historica. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1983. s. 139 – 144.

VOJTÍŠKOVÁ, Marie; VOJTÍŠEK, Břetislav. *Stráž pod Ralskem – Obrazy z dějin města*. Česká Lípa: -END-, 2002. ISBN 80-901955-7-1.

VOREL, Petr. *Rezidenční vrchnostenská města v Čechách a na Moravě v 15.-17. století*. Pardubice: 2001.

WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst: Život veřejný v XV. a XVI. věku I*. Praha: Matice česká, 1890.

WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst: Život veřejný v XV. a XVI. věku II*. Praha: Matice česká, 1892.

ŽEMLIČKA, J. *Nezdařená městská založení v Čechách ve 13. století*. Hospodářské dějiny, č. 4, 1979, s. 43 – 68.

ŽEMLIČKA, Josef. *Počátky Čech královských 1198 – 1253 : proměna státu a společnosti*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-140-9.

12 Seznam obrazových příloh

1. Pamětní kniha města České Lípy 1461 – 1722, fol. 3V

EBELOVÁ a kol. *Libri Civitatis I. - Pamětní kniha města České Lípy 1461 – 1722*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2005. ISBN 80 7044 620-X. s. bez čísla.

2. Pamětní kniha města České Lípy 1461 – 1722, fol. 5Cr

Tamtéž, s. bez čísla.

3. Pamětní kniha města České Lípy 1461 – 1722, fol. 1, 5B, 5C

Tamtéž, s. bez čísla.

4. Pamětní kniha města České Lípy 1461 – 1722, fol. 38, 58, 63

Tamtéž, s. bez čísla.

5. Listina z roku 1337

PANÁČEK, Jaroslav. *Regesta Lippensia*. Česká Lípa: Státní okresní archiv, 2000. ISNB 238-5170-5. s. 209.

6. Listina z roku 1348

Tamtéž, s. 210.

7. Listina z roku 1381

Tamtéž, s. 211.

8. Listina z roku 1394

Tamtéž, s. 213.

9. Listina z roku 1423

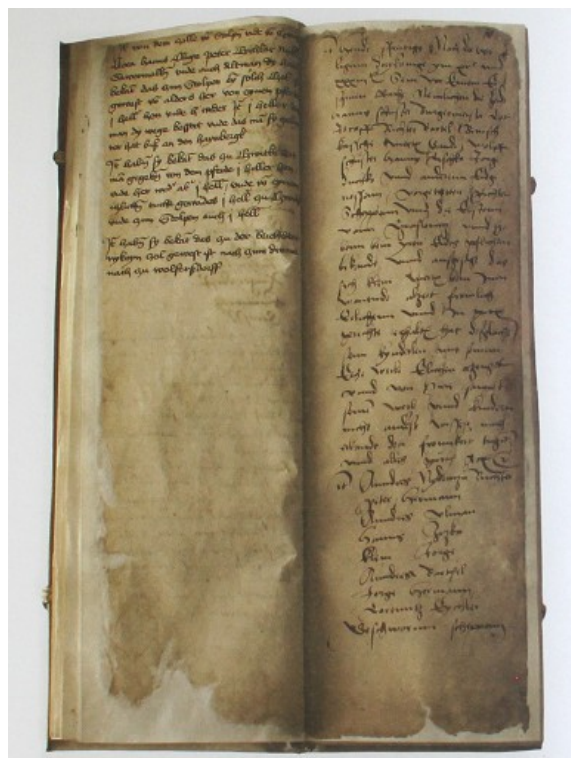
Tamtéž, s. 217.

10. Středověký pečetní typář města Mimoně

VANĚK, Vojtěch. *Středověké pečetidlo města Mimoně*. In Bezděz. Česká Lípa: roč. 2004, č. 13, s. 276.

11. Rekonstrukce silniční sítě v okolí mimo okolo roku 1450

HONCŮ, Miroslav. *Mimoň v zrcadle staletí*. Mimoně: Město Mimoně, 2012. ISBN 978-80-254-8365-7, s. 120.

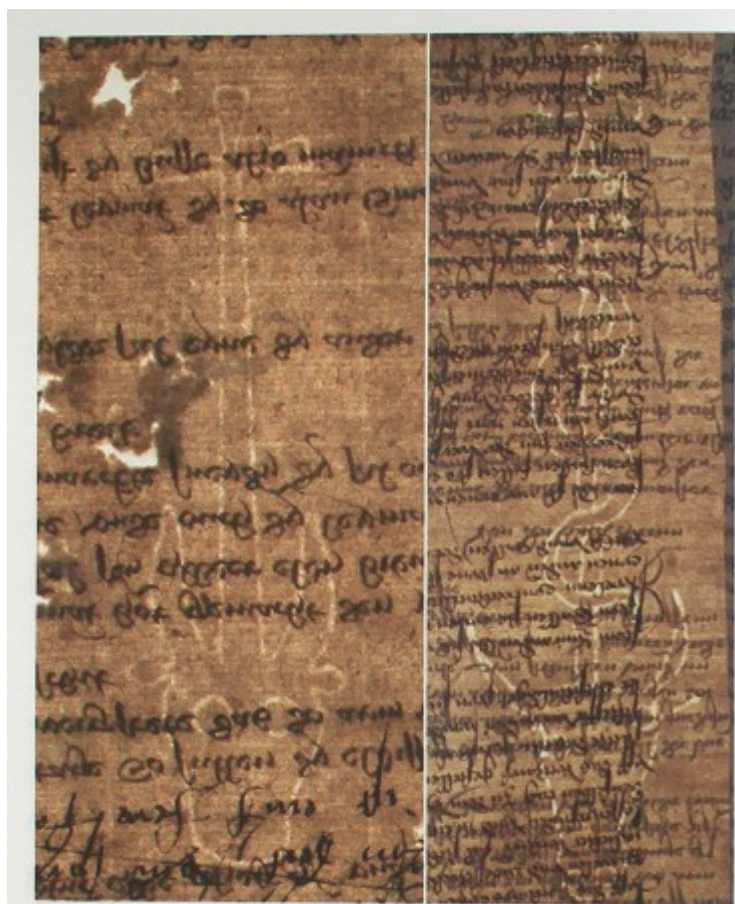
Obrazová příloha č. 1: **Pamětní kniha města České Lípy 1461 – 1722, fol. 3V**

18. listopad 1462. Purkmistr společně s městskou radou vydávají předpisy, které se týkají podmínek přepravy zboží po městě i mimo něj.

Obrázková příloha č. 2: **Pamětní kniha města České Lípy 1461 – 1722, fol. 5r**

1493. Nejstarší dochovaný záznam českolipských městských statut o způsobu volby purkmistra, obecních starších a městské rady.

Obrazová příloha č. 3: Pamětní kniha města České Lípy 1461 – 1722, fol. 1, 5B, 5C

Ukázky filigránů – volské hlavy

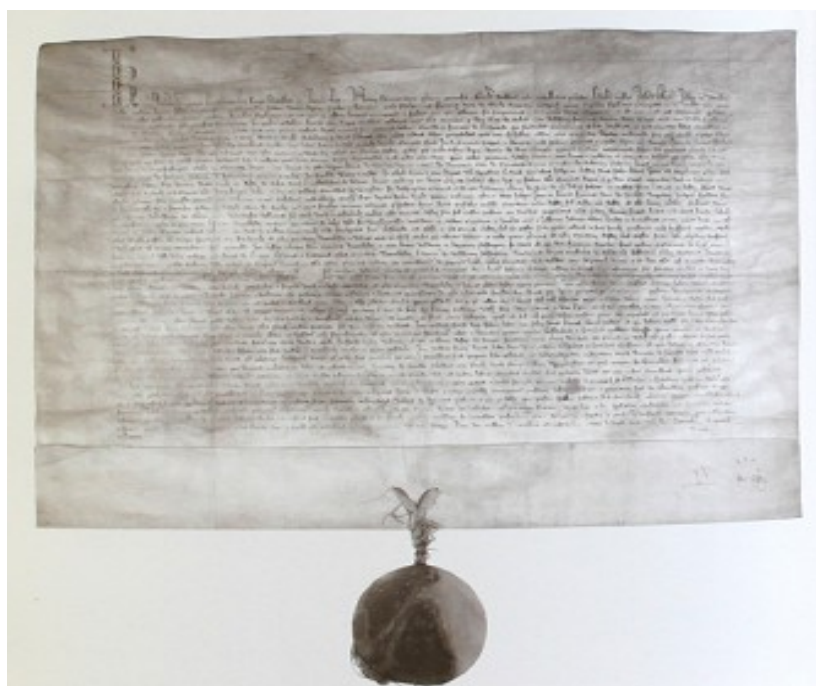
Obrazová příloha č. 4: Pamětní kniha města České Lípy 1461 – 1722, fol. 38, 58, 63

Ukázky filigránů - erby

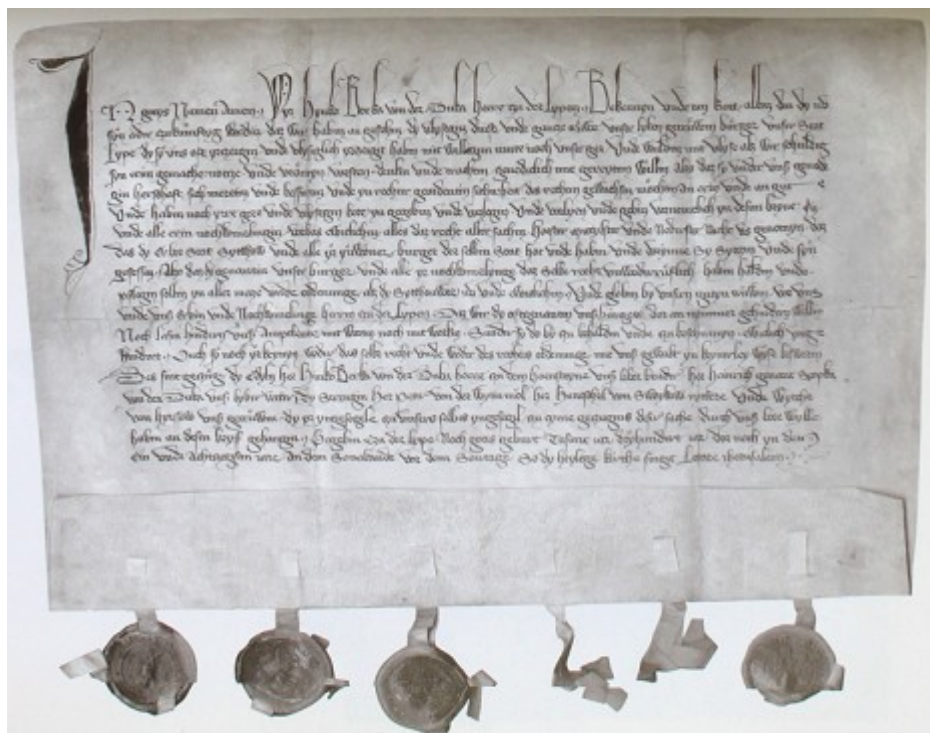
Obrázková příloha č. 5: **Listina z roku 1337.**

Hynek Berka z Dubé přenáší město Bezděz na Nový Bezděz neboli Bělou.

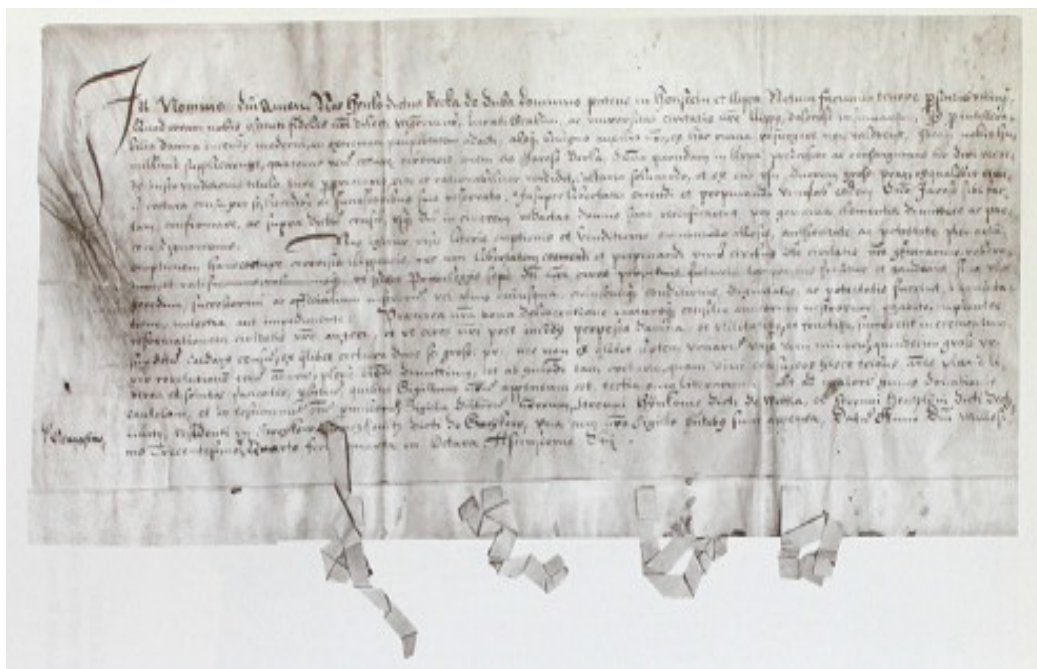
Obrázková příloha č. 6: **Listina z roku 1348**

Karel IV. potvrzuje Ješkovi z Kluku, rychtáři v Bělé pod Bezdězem, starší listiny.

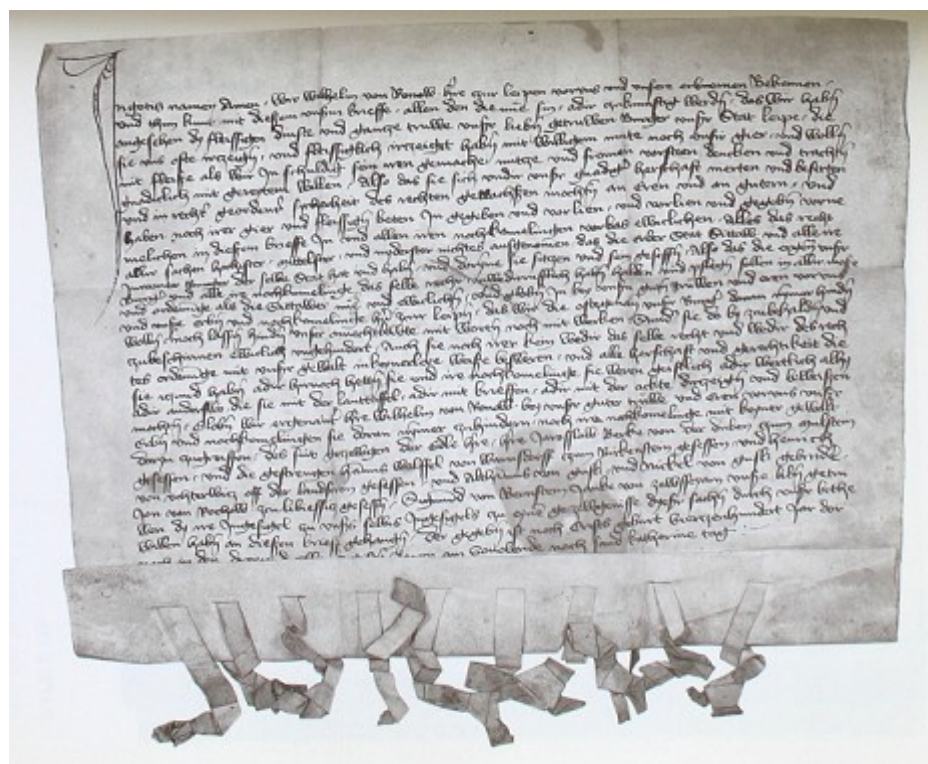
Obrazová příloha č. 7: Listina z roku 1381

Hynek Berka z Dubé dává městu Česká Lípa privilegium na právo žitavské.

Obrazová příloha č. 8: Listina z roku 1394.

Hynek Berka z Dubé dává městu Česká Lípa právo na vaření piva.

Obrazová příloha č. 9: Listina z roku 1423

Vilém z Ronova potvrzuje městu Česká Lída právo žitavské.

Obrazová příloha č. 10: Středověký pečetní typář města Mimoně

Obrázková příloha č. 11: Rekonstrukce silniční sítě kolem Mimoně okolo roku 1450

13 Tabulka č. 1

Erb	Rod	Rozrod
	Ronovci	Berkové z Dubé
	Ronovci	Páni z Lipé
	Markvartici	Páni z Lemberka
	Markvartici	Páni z Vartenberka

Zdroj obrazových příloh pro tabulku č. 1:

Zdroj: http://www.ohradech.eu/prehled_erbu.html#zalozka_b

14 Tabulka č. 2

Rok, vydavatel a obsah listiny (město, ke kterému se vztahuje)	Státní okrasní archiv města Česká Lípa	Codex iuris municipalis I. - III. díl	Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae II.	Regesta Lippensia
1264 Přemysl Otakar II. - zakládající listina (Doksy)			•	
1304 Václav II. právo skladu (Bezděz)		•		
1337 Hynek Berka z Dubé – přesídlení práv (Nový Bezděz)		•		
1348 Karel IV. - konfirmace pro rychtáře (BpB)		•		
1348 Karel IV. - konfirmace pro obyvatele (BpB)		•		
1364 Havel z Lemberka – osvobození od úmrti (JvP)	•	•		
1368 Havel z Lemberka – městské knihy (JvP)		•		
1381 Hynek Berka z Dubé – Žitavské právo (ČL)	•	•		•
1384 Hynek Berka z Dubé – várečné právo (ČL)	•	•		• (uvádí dataci 1394)

1396 Václav IV. - konfirmace, právo míle, trh (BpB)		•		
1399 Jindřich mladší Berka – volný odkaz (JvP)		•		
1401 Václav IV. - držba rychty (BpB)		•		
1423 Vilém z Ronova – konfirmace (ČL)	•	•		•
1436 Zikmund – konfirmace (BpB)		•		
1457 Ladislav Pohrobek – konfirmace a trh (ČL)	•	•		
1460 král Jiří – konfirmace (BpB)		•		
1460 král Jiří – obnovení výsad, trh, rychta (Doksy)	•	•		
1466 král Jiří – konfirmace, trh (JvP)	•	•		
1471 Bratři Berkové – konfirmace a sůl (ČL)	•	•		
1472 Vladislav II. - konfirmace (JvP)	•	•		
1485 Ctibor Tovačovský z Cimburka – konfirmace (BpB)		•		
1493 Bratři Berkové – šenk piva (ČL)	•	•		

1493 král Vladislav – konfirmace (BpB)		•		
1494 Jan Tovačovský – osvobození od robot (Doksy)		•		
1498 Jan z Janovic – náhrada po zatopení (Doksy)		•		
1502 Jan z Janovic – vodovod (Doksy)		•		
1502 Adam a Ladislav Berkové – konfirmace (ČL)	•	•		
1505 Oldřich z Bibrštejna – clo (Mimoň)		•		
1507 Václav a bratři – konfirmace a právo odkazu (ČL)	•	•		
1508 Jiří Berka – dědické věci měšťanů (ČL)	•	•		
1508 Jan Špetle – konfirmace (Doksy)		•		
1509 Jan z Vartemberka – konfirmace (ČL)	•	•		
1509 Vladislav Jagellonský – konfirmace a trh (ČL)	•	•		
1512 Zikmund z Vartemberka – konfirmace (ČL)	•	•		
1516 Jan z Vartemberka – sůl,		•		

volný odkaz (Mimoň)				
1516 Jan Špetle – výměna rybníku (BpB)		•		
1517 Jan Špetle – prodej svobodného dvora (BpB)		•		
1525 bratři z Dubé – robota (JvP)	•	•		
1525 bratři z Dubé – robota (JvP)		•		
1526 Jan Špetle – sůl (Doksy)		•		

Vysvětlivky k tabulce č. 2:

• = daný dokument obsahuje listinu

BpB = Bělá pod Bezdězem

ČL = Česká Lípa

JvP = Jablonné v Podještědí